

KALKINMA AJANSLARI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2011 YILI

**ÖRNEK KOMBİNE BÜYÜKBAŞ
HAYVANCILIK İŞLETMELERİNİN
GELİŞTİRİLMESİ
MALİ DESTEK PROGRAMI**

**PROGRAM SONRASI
DEĞERLENDİRME RAPORU**

AĞUSTOS
2023

RAPOR SAHİBİ

SERHAT KALKINMA AJANSI

Atatürk Cad. Ortakapı Mah. No:69 Kars/Merkez

Tel : (474) 212 52 00

Faks : (474) 212 52 04

E-Posta : info@serka.gov.tr

RAPORU HAZIRLAYANLAR

Burak İPİN

İzleme ve Değerlendirme Birimi Başkan V.

Merve ÖZKAYA

İzleme ve Değerlendirme Birimi Uzmanı

Cansu Hilal POLAT

İzleme ve Değerlendirme Birimi Uzmanı

Ahmet HAN

Sonuç Odaklı Program Yönetim Birimi Uzmanı

Yayının kısmen ya da tamamen yayınlanması ve çoğaltılması fikri mülkiyet haklarına tabidir.

Kaynak gösterilmek kaydı ile Serhat Kalkınma Ajansı yayınları üçüncü kişilerce kullanılabilir.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	3
TABLolar LİSTESİ	4
KISALTMALAR	5
YÖNETİCİ ÖZETİ	6
1. GİRİŞ	7
2. PROGRAM HAKKINDA GENEL BİLGİLER	8
2.1. Program Tanım ve Kapsamı	8
2.2. Programın Performans Göstergeleri	9
3. PROGRAMIN GENEL GÖRÜNÜMÜ	11
3.1. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistik Bilgiler.....	11
3.1.1. Proje Başvuruları	11
3.1.2. Sözleşme İmzalanan Projeler	13
3.2. Bütçe Gerçekleşmeleri.....	15
3.2.1. Başarılı Olarak Tamamlanan Projeler	16
4. PROGRAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	20
4.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem.....	20
4.2. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi	20
4.2.1. İlgililik.....	20
4.2.2. Etkinlik.....	22
4.2.3. Etkililik	26
4.2.4. Etki	31
4.2.5. Sürdürülebilirlik	33
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	35
6. EKLER	38
7. KAYNAKÇA	39

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Başvurularının İllere Göre Dağılımı	12
Şekil 2: Başvurularının TRA2 Bölgesi İlçelerine Göre Dağılımı	12
Şekil 3: Programa Başvuran, Başarılı ve Sözleşme İmzalanan Proje Sayısının İllere Göre Dağılımı	14
Şekil 4: Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Proje Sayılarının İllere Göre Dağılımı	17
Şekil 5: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin Uygulama Süreci Sonrası Durumu	17
Şekil 6: Tamamlanan Projelerin TRA2 Bölgesi İlçelerine Göre Coğrafi Dağılımı	18
Şekil 7: Programının Bölge Koşullarına ve Yararlanıcıların İhtiyaçlarına Uyumu	21
Şekil 8: Tamamlanan Projelerde Bütçe Gerçekleşmeleri	22
Şekil 9: Uygulama Sürecinde Proje Süreleri	23
Şekil 10: Ajans Desteklerinin Hedef Kitleler Tarafından Bilinme Durumu	23
Şekil 11: Ajans Destekleri Hakkında Etkin Duyuru Yapılma Durumu	24
Şekil 12: Programdan Haberdar Olma Yöntemi	24
Şekil 13: Programın Finansal Olarak Değerlendirilmesi	25
Şekil 14: Eş Finansman Karşılama Yöntemi	25
Şekil 15: Proje Başvuru, Sözleşme İmzalama ve Yürütme Süreci Zorlanma Düzeyinin Tespiti	26
Şekil 16: Proje Uygulama Sürecinde Zorlanma Düzeyinin Tespiti	26
Şekil 17: Seçili Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Oranı	29
Şekil 18: Destek Kapsamında Alınan Makine ve Ekipmanların Güncel Kullanım Durumu	29
Şekil 19: Destek İle Sağlanan Barınağın Kullanım Durumu	30
Şekil 20: Danışman Desteği Alınma Durumu	30
Şekil 21: Proje İle Amaçlara Ulaşılma Durumu	31
Şekil 22: Programın Etkileri	31
Şekil 23: Yararlanıcılarda Görülen Davranışsal Değişimler	32
Şekil 24: Proje İle Birlikte Gerçekleşen Etkiler	32
Şekil 25: Projenin Sonunda Elde Edilen Kazanımların Uzun Vadede Katkıları	33
Şekil 26: Programdan Sonra Farklı Desteklerden Faydalanan Yararlanıcı Sayısı	34
Şekil 27: Firmalara Uygun Olan Mali Destekler	34

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Programın Künyesi	8
Tablo 2: Programın Performans Göstergeleri	9
Tablo 3: Başvuru Bilgileri.....	13
Tablo 4: Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı ve Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı	14
Tablo 5: Sözleşme ve Uygulama Sürecinde Destek Tutarı.....	15
Tablo 6: Proje Uygulama Sürecinde Eş Finansman Tutarı	16
Tablo 7: Tamamlanan Projelere İlişkin Ajans Destek Tutarı ve Eş Finansman Tutarı.....	16
Tablo 8: Tamamlanan Projelerin Sektörlere Göre Dağılımı	18
Tablo 9: Program Kapsamında Gerçekleşen Harcamaların Bütçesel Dağılımı	19
Tablo 10: Hedeflenen Seçili Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Durumu	27

KISALTMALAR

DYK	: Destek Yönetim Klavuzu
KAYS	: Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletme
PUR	: Proje Uygulama Rehberi
SAR	: Satın Alma Rehberi
SERKA	: Serhat Kalkınma Ajansı
TRA2	: Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars İlleri

YÖNETİCİ ÖZETİ

Ajansımız tarafından hazırlanan bu Program Sonrası Değerlendirme Raporunda; Ajansımızın faaliyet gösterdiği TRA2 Bölgesi illerinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) faaliyet gösteren ve kar amacı güden işletmelere yönelik 2011 yılında çağrısını gerçekleştirdiğimiz Örnek Kombine Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programının (TRM01) etki ve sonuçları değerlendirilmiştir.

Programa toplam 33 proje başvurusu yapmıştır. Bu başvurulardan 9'u ile destek sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan tüm projeler başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Projelere Ajans tarafından tahsis edilen 5.250.000,00 TL'nin 1.350.683,19 TL'si sözleşmeye bağlanarak işletmelerin karşılayacağı eş finansmanla birlikte toplamda 2.780.306,95 TL'lik mali kaynak harekete geçirilmiştir. 2023 yılı tutarları ile yaklaşık 14,8 milyon TL sözleşmeye bağlanarak yararlanıcıların eş finansmanı ile toplam 30,5 milyon TL'lik mali kaynak harekete geçirilmiştir.

Programın etki ve sonuçlarını değerlendirmek amacıyla Ajans kayıtlarından elde edilen verilere, Ajansımız tarafından hazırlanan anket sorularına ve işletmeler tarafından verilen cevaplara bakıldığında ise işletmelerin; kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı, canlı büyükbaş hayvan sayısı (yerli), barınak büyüklüğü, modern barınak sayısı, gübre çukuru sayısı, silaj çukuru sayısı, yem deposu sayısı, yem bitkisi ekili arazi ve silajlık ürün ekili arazi gibi performans göstergelerinde kayda değer bir ilerleme sağladıkları görülmüştür.

Ajans tarafından ilerleyen yıllarda uygulanması planlanan projelere dair öneri ve tedbirlerin de yer aldığı çalışmaya katkı sağlayan Ajans personellerine ve anket formlarını özenle dolduran işletmelere teşekkür eder çalışmanın ülkemize ve Bölgemize hayırlı olmasını temenni ederiz.

Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreterliği

1. GİRİŞ

Ajans 2011 yılında gerçek kişilere ve küçük ve orta büyüklükteki işletmelere (KOBİ) yönelik Örnek Kombine Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programına çıkmıştır. Mali destek programının başvuru rehberi hazırlanırken, 2010-2013 TRA2 Bölge Planı referans alınmıştır. Bölge Planı'nda "tarım ve hayvancılıkta üretimin verimliliğini ve katma değerini artırmak" amacına yönelik olarak gerçek kişilerin ve KOBİ'lerin desteklenmesinin önem arz ettiği tespit edilmiştir (SERKA, 2010-2013 Bölge Planı, 2010). Bu tespiti ek olarak Ajansın Bölge'de gerçekleştirdiği toplantı, paydaş görüşmeleri, saha çalışmaları ve araştırmalar neticesinde programın öncelikleri belirlenmiştir. Başvuru rehberinin oluşturulmasının akabinde Bölge ekonomisini canlandırmak amacı ile mali destek programı 29.11.2011 tarihinde ilan edilmiş ve programın son başvuru tarihi olarak 03.02.2012 tarihi belirlenmiştir.

Program kapsamında TRA2 il ve ilçelerinde 12.12.2011-23.12.2011 tarihleri arasında bilgilendirme toplantıları yapılmış ve potansiyel başvuru sahipleri ile iletişim kurulmuştur. Yapılan toplantılarda toplam 851 katılımcı mali destek programı hakkında bilgilendirilmiştir. 03.02.2012 tarihine kadar 33 proje başvurusu alınmış ve program başvurulara kapatılmıştır (SERKA, Faaliyet Raporu, 2012).

Başvurular Ajans personelleri tarafından ön incelemeye tabi tutulurken bu aşamayı geçen projeler bağımsız değerlendiriciler tarafından değerlendirilmiştir. Bağımsız değerlendirici puanı yeterli olan projeler Değerlendirme Kurulu üyelerince değerlendirilmiş ve Yönetim Kurulu'nun değerlendirmelerine sunulmuştur. Yönetim Kurulu Kararı ile 11 asil proje başarılı kabul edilerek sözleşme imzalamaya davet edilmiştir. Sözleşme imzalamaya davet edilen 11 proje yararlanıcısından 2 proje sahibi haklarından feragat etmiş ve program kapsamında 9 proje yararlanıcısı ile destek sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan projelerin tamamı başarılı olarak tamamlanmıştır.

Bu raporda programın, program sonrası değerlendirme çalışması yapılarak programın etkilerini görmek amaçlanmıştır. Değerlendirme çalışması, birincil ve ikincil verilerin derlenmesi ve analizini içeren çoklu-yöntem metodu ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk safhasında uygulanacak yöntemlerin netleştirilmesi amacıyla sahada kullanılacak soru formları; değerlendirme kriterleri, program göstergeleri ve Ajans tarafından tutulan bilgi ve verilerin derlenmesiyle hazırlanmıştır. Ajanstan mali destek alan işletmelerde değerlendirme sorularına yönelik veri elde edilebilmesi amacıyla anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anketler, yararlanıcıların % 67'si (6 yararlanıcı) tarafından cevaplanmıştır.

Ayrıca, Ajans tarafından başvuru ve uygulama sürecinde projeler özelinde toplanmış olan izleme verileri düzenlenip konsolide edilerek analiz edilmiştir. İzleme verileri dışında programlara ait başvuru rehberleri, ulusal ve bölgesel politikalar ve planlar, program kapanış raporları, faaliyet raporları ve Ajans mevzuatı da incelenmiş ve programların değerlendirilmesinde birer girdi olarak kullanılmıştır.

2. PROGRAM HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Program kapsamında hazırlanan başvuru rehberi ile program ilan edilmiş, TRA2 Bölgesi'ndeki il ve ilçelerde bilgilendirme toplantıları yapılmış ve başvurular alınmıştır. Ajans tarafından 33 farklı proje için ön inceleme gerçekleştirilmiştir. Ön inceleme kapsamında projelerin idari ve uygunluk kontrolleri gerçekleştirilmiş ve ardından bağımsız değerlendiricilere sunulmuştur. Bağımsız değerlendiricilerin projeleri değerlendirmesinin ardından Değerlendirme Komitesi projeleri değerlendirmiştir. Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde Ajans Yönetim Kuruluna sunulan projeler içerisinde Yönetim Kurulu Kararı ile 11 asil proje başarılı olarak belirlemiştir. İlgili projelerden 9'u ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan projelerin tamamı başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

2.1. Program Tanım ve Kapsamı

TRA2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) illerinde kombine (etçil ve sütçül) hayvancılık faaliyeti için örnek teşkil edecek, sürdürülebilir ölçek büyüklüğüne sahip büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yaygınlaştırılması yoluyla Bölge'nin büyükbaş hayvancılık sektörünün güçlendirilmesi, üretim kapasitesinin artırılması ve Bölge'deki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin rekabet edebilirlik kapasitelerinin geliştirilmesi amacıyla Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi konulu mali destek programı öngörülmüştür. 2011 yılı Örnek Kombine Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı adlı mali destek programı ilan edilmiştir. Programın künyesi Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Programın Künyesi

2011 YILI ÖRNEK KOMBİNE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK İŞLETMELERİNİN GELİŞTİRİLMESİ MALİ DESTEK PROGRAMI	
Programın Amacı	TRA 2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) illerinde kombine (etçil ve sütçü) hayvancılık faaliyeti için örnek teşkil edecek, sürdürülebilir ölçek büyüklüğüne sahip büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yaygınlaştırılması yoluyla Bölge'nin büyükbaş hayvancılık sektörünün güçlendirilmesi, üretim kapasitesinin artırılması ve Bölge'deki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin rekabet edebilirlik kapasitelerinin geliştirilmesidir.
Programın Öncelikleri	1. Yeni fiziki yatırımlar yoluyla TRA2 Bölgesi'nde örnek büyükbaş hayvancılık işletmelerinin kurulmasına yönelik faaliyetler,

	2. Bölge'deki mevcut büyükbaş hayvancılık işletmelerinin hayvansal üretim miktarı ve verimliliklerinin artırılması ile fiziksel altyapılarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler.	
Programın Toplam Bütçesi	5.250.000,00 TL	
Proje Başına Destek Tutarı	Asgari 75.000,00 TL	Azami 250.000,00 TL
Destek Oranı	Asgari % 25	Azami % 50
Proje Uygulama Süresi	Asgari 3 ay	Azami 9 ay
Başvuru Yapılabilecek Proje Sayısı	Azami 2 adet	
Destek Alınabilecek Proje Sayısı	Azami 1 adet	
Proje Uygulama Yeri	Kars, Ardahan, Ağrı, Iğdır İlleri	
Uygun Başvuru Sahipleri	❖ Gerçek Kişiler, (Başvuru sahibi gerçek kişilerden mali destek almaya hak kazanmaları durumunda, sözleşme aşamasında Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı bir işletme kurmaları talep edilecektir.) ❖ KOBİ'lerdir. (Uygun KOBİ'lerin bu Programa ilişkin teklif çağrısının kamuoyuna ilan edildiği tarih itibari ile kurulmuş olması gerekmektedir.)	
İlan Tarihi	29.11.2011	
Son Başvuru Tarihi	03.02.2012	

Programa yönelik detaylı bilgi Ek-1 Başvuru Rehberi'nde yer almaktadır.

2.2. Programın Performans Göstergeleri

Programın performans göstergeleri ve birimleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Programın Performans Göstergeleri

Sıra No	Gösterge	Birim
1	Kurulan İşletme Sayısı	Adet
2	Hane İçi İşgücü Sayısı	Kişi

3	Sigortalı Çalışan Sayısı (Sezonluk+Sürekli)	Kişi
4	Hayvancılık Eğitimi Alan Kişi Sayısı	Kişi
5	Katılınan Fuar Sayısı	Adet
6	Kültür Irkı Büyükbaş Hayvan Sayısı	Adet
7	Canlı Büyükbaş Hayvan Sayısı	Adet
8	Barınak Büyüklüğü	Metrekare
9	Modern Barınak (Kurulan veya İyileştirilen)	Adet
10	Gübre Çukuru	Adet
11	Silaj Çukuru	Adet
12	Yem Deposu	Adet
13	Yem Bitkisi Ekili Arazi	Dekar
14	Silajlık Ürün Ekili Arazi	Dekar
15	Üretilen Yem Bitkileri Miktarı	Ton
16	Kullanılan Silaj Miktarı	Ton
17	Otomatik Suluk	Adet
18	Silaj Makinesi	Adet
19	Süt Sağım Makinesi	Adet
20	Soğutma Tankı	Adet/Ton
21	Sağım Ünitesi	Adet
22	Diğer Makine Ekipman Sayısı	Adet

3. PROGRAMIN GENEL GÖRÜNÜMÜ

“Yeni fiziki yatırımlar yoluyla TRA2 Bölgesi’nde örnek büyükbaş hayvancılık işletmelerinin kurulmasına yönelik faaliyetler” ve “Bölge’deki mevcut büyükbaş hayvancılık işletmelerinin hayvansal üretim miktarı ve verimliliklerinin artırılması ile fiziksel altyapılarının geliştirilmesine yönelik faaliyetler” programın öncelikleri olup bu öncelikler, programın çerçevesini oluşturmaktadır. Program kapsamında belirtilen önceliklere yönelik verilen desteklerin sonucu ve değerlendirmesi bu bölümde yapılacaktır. Ayrıca TRA 2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) illerinde kombine (etçil ve sütçü) hayvancılık faaliyeti için örnek teşkil edecek, sürdürülebilir ölçek büyüklüğüne sahip büyükbaş hayvancılık işletmelerinin yaygınlaştırılması yoluyla Bölge’nin büyükbaş hayvancılık sektörünün güçlendirilmesi, üretim kapasitesinin artırılması ve Bölge’deki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin rekabet edebilirlik kapasitelerinin geliştirilmesi programın temel hedefi olup bu hedefe yönelik oluşturulan göstergeler neticesinde programın başarısı değerlendirilecektir.

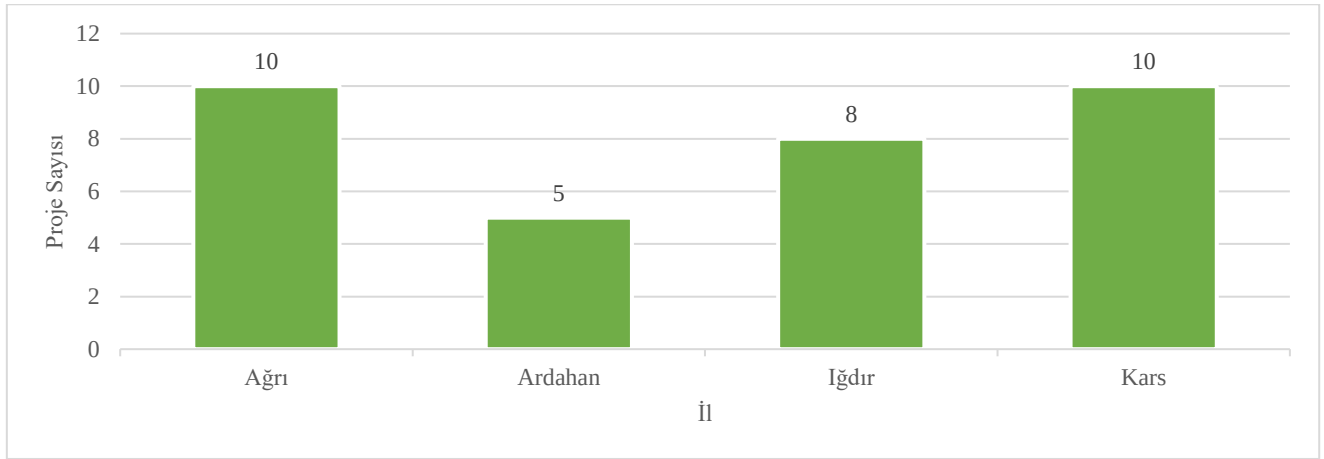
3.1. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistikî

Bilgiler

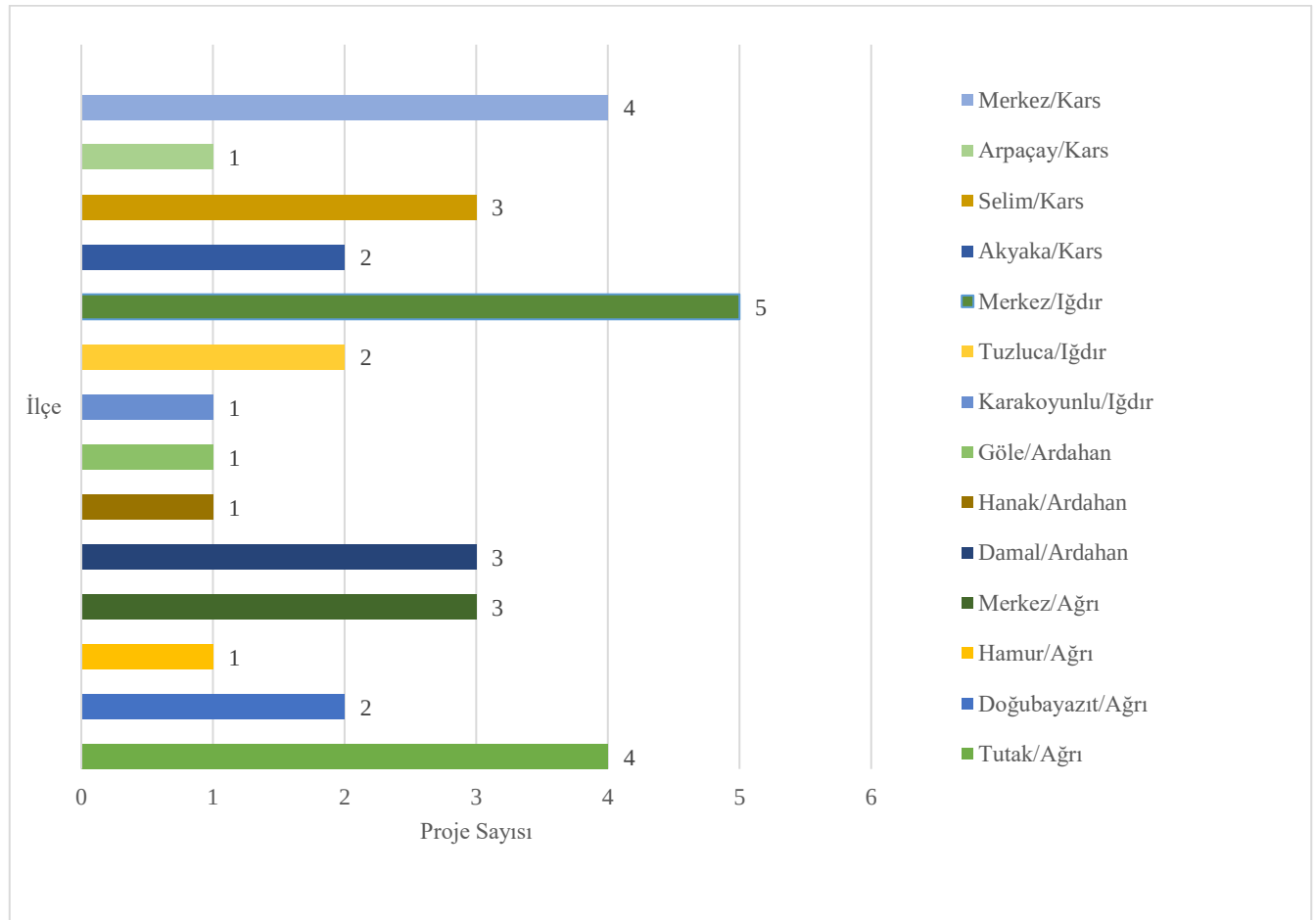
Program kapsamında toplam 33 proje başvurusu yapılmış olup bu projelerden 2’si uygunluk kriterlerini karşılamadığı için 2’si ise kendilerine yazılı olarak bildirilen eksik evrakları tamamlamadıkları için değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınmayan 4 projenin eksik evrakları içerisinde proje bütçesi de olduğu için bu projeler ile alakalı mali veriler bulunmamaktadır bu sebeple ilgili projeler mali değerlendirmelere katılmamıştır. Değerlendirmeye alınan 29 proje başvurusu programın mali değerlendirmelerinde referans alınacak ve bu şekilde değerlendirmeler yapılacaktır. Değerlendirilen 29 projeden 11’i başarılı bulunarak sözleşme imzalamaya davet edilmiştir. 2 proje sahibi haklarından feragat etmiş olup 9 proje sahibi ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan projelerin tamamı başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

3.1.1. Proje Başvuruları

Programa toplam 33 başvurunun illere göre dağılımı Şekil 1’de gösterilmekte olup 10 adet proje başvurusu ile başvuruların %30,3’ü Ağrı ilinden, 5 adet proje başvurusu ile başvuruların %15,15’i Ardahan ilinden, 8 adet proje başvurusu ile başvuruların %24,24’ü Iğdır ilinden ve 10 adet proje başvurusu ile başvuruların %30,3’ü Kars ilinden yapılmıştır. En fazla proje başvurusu Ağrı ve Kars ilinden en az proje başvurusu ise Ardahan ilinden yapılmıştır.

Şekil 1: Başvurularının İllere Göre Dağılımı

Programa yapılan başvuruların, TRA2 Bölgesi ilçeleri düzeyinde dağılımı Şekil 2’de gösterilmekte olup şekil incelendiğinde, tarım ve hayvancılığın yoğun olduğu ilçelerde daha fazla olduğu görülmüştür. Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinden oluşan TRA2 Bölgesi’nde toplam 26 adet ilçe bulunmakta olup il merkezleri dışındaki ilçelerden gelen başvuru oranı %64 olarak gerçekleşmiştir. İl merkezinde yer alan ilçelerde ise başvuru oranı %36 olarak gerçekleşmiştir. Merkez ilçelerde en fazla proje başvurusu 5 proje ile Iğdır’ın Merkez ilçesinden, merkez dışındaki ilçelerde ise en fazla proje başvurusu 4 proje ile Ağrı ilinin Tutak ilçesinden yapılmıştır.

Şekil 2: Başvurularının TRA2 Bölgesi İlçelerine Göre Dağılımı

Programın başvuru bilgileri Tablo 3’de gösterilmiş olup TRA2 Bölgesi’nden yapılan başvurulardan değerlendirmeye alınan 29 adet proje için toplam 5.366.192,53 TL’lik destek talep edilmiştir. Başvuruların illere göre dağılımında ise Ağrı ilinde 9 başvuru ile 1.606.986,37 TL’lik destek, Ardahan ilinde 5 adet başvuru ile 1.047.337,44 TL’lik destek, Iğdır ilinde 7 adet başvuru ile 1.331.003,21 TL’lik destek ve Kars ilinde 8 başvuru ile 1.380.865,51 TL’lik destek talep edilmiştir. Söz konusu programın başvuru rehberinde yer alan program bütçesinin 5.250.000,00 TL olduğu göz önüne alındığında, talep edilen mali desteğin toplam program bütçesinin yaklaşık 1,02 katı olduğu görülmektedir. Yapılan proje başvuruları ile Ağrı ilinde ortalama 179 bin TL, Ardahan ilinde ortalama 210 bin TL, Iğdır ilinde ortalama 190 bin TL ve Kars ilinde ortalama 173 bin TL ortalama proje başı destek talep edilmiştir. İlgili veriler incelendiğinde en fazla destek tutarı talep eden ilin Ağrı ili olduğu ortalama proje başına talep edilen destek tutarında ise Ardahan ilinin ilk sırada geldiği görülmektedir.

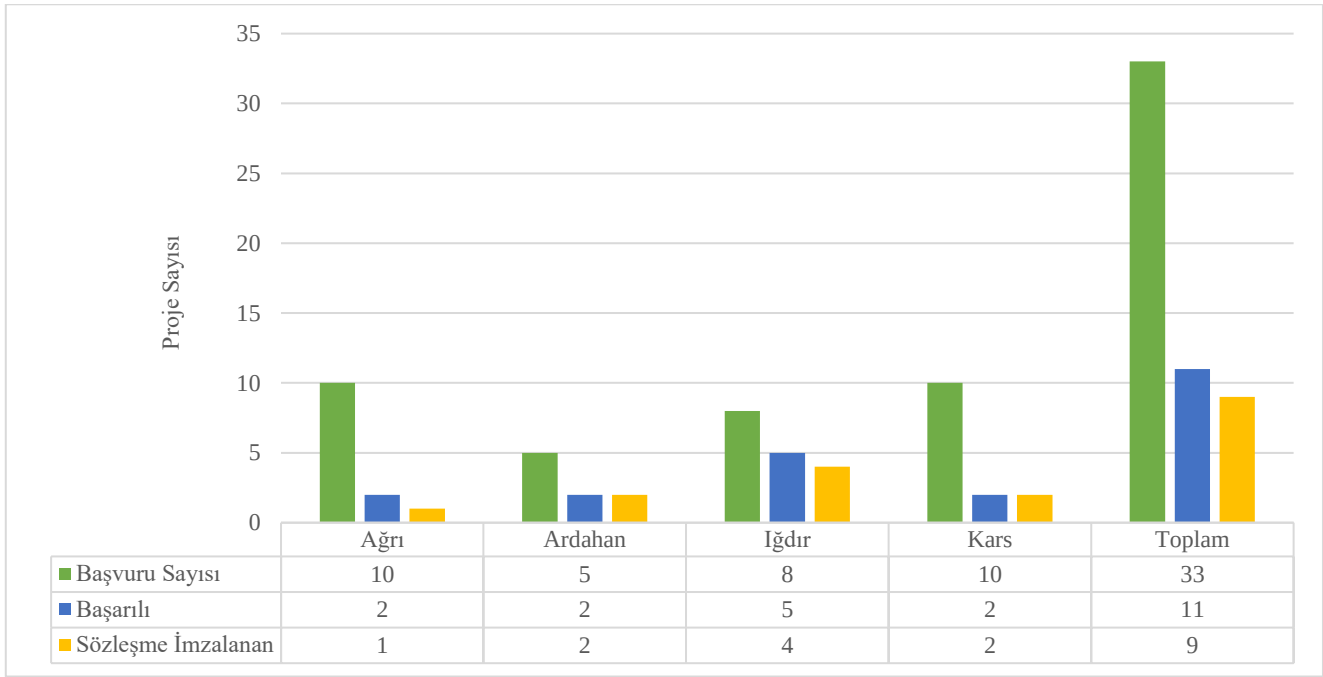
Tablo 3: Başvuru Bilgileri

İl	Başvuru Sayısı	Talep Edilen Destek Tutarı
Ağrı	9	1.606.986,37
Ardahan	5	1.047.337,44
Iğdır	7	1.331.003,21
Kars	8	1.380.865,51
Toplam*	29	5.366.192,53

*Program kapsamında toplam 33 proje başvuru yapılmıştır ancak 4 projenin eksik evraklarında proje bütçesi de bulunduğu için değerlendirmeye alınmamıştır bu sebeple başvuru bilgilerinin mali kısmı 29 proje başvuru üzerinden ele alınmıştır.

3.1.2. Sözleşme İmzalanan Projeler

Programa başvuran, program değerlendirmesi sonucunda ilan edilen başarılı projelerin ve sözleşme imzalanan projelerin illere göre dağılımı Şekil 3’te gösterilmektedir. Başarılı proje sayısının proje başvurularına oranı %33,3 sözleşme imzalanan projelerin proje başvurularına oranı ise %27,3 olarak gerçekleşmiştir. Sözleşme imzalanan 9 proje yararlanıcısının %11,1’inin Ağrı ilinden, %22,2’sinin Ardahan ilinden, %44,5’inin Iğdır ilinden ve %22,2’sinin Kars ilinden olduğu görülmektedir. Söz konusu programda sözleşme imzalanan projelerin dağılımı incelendiğinde Iğdır ilinin ise sözleşme imzalanan 4 proje sayısı ile toplam sözleşme imzalanan proje sayısının %44,44’nü oluşturması dikkat çekmektedir.

Şekil 3: Programa Başvuran, Başarılı ve Sözleşme İmzalanan Proje Sayısının İllere Göre Dağılımı

Ajans Yönetim Kurulu Kararı ile programa başvuran projelerden 11'i asil proje olarak belirlenmiş ve asil proje sahipleri sözleşme imzalamaya davet edilmiştir. Sözleşmeye davet edilen 11 proje yararlanıcısından 2'si haklarından feragat etmiş olup program kapsamında 9 proje yararlanıcısı ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan projelere toplamda 1.350.683,19 TL destek tahsis edilmiştir. İllere göre tahsis edilen destek tutarları Tablo 4'te gösterilmekte olup toplam destek tutarının %8'inin Ağrı iline, %16,1'inin Ardahan iline, %45'inin Iğdır iline ve %30,9'unun Kars iline tahsis edildiği görülmektedir. Tabloda görüldüğü üzere tahsis edilen destek bakımından Iğdır ili ilk sırada yer almakta olup onu Kars ili takip etmektedir.

Tablo 4: Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı ve Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı

İl	Sözleşme İmzalanan Proje Sayısı	Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı
Ağrı	1	107.655,90
Ardahan	2	217.801,29
Iğdır	4	607.942,00
Kars	2	417.284,00
Toplam	9	1.350.683,19

3.2. Bütçe Gerçekleşmeleri

Bu program kapsamında destek verilecek projeler için ayrılan toplam bütçe 5.250.000,00 TL olarak belirlenmiş ve programın başvuru rehberinde ilan edilmiştir. Destek tutarı her bir proje için asgari 75.000,00 TL ve azami 250.000,00 TL olarak belirlenmiştir. Tablo 5'te gösterildiği üzere 9 yararlanıcı ile toplam 1.350.683,19 TL tutarında destek sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme imzalanmasından sonra projelerin izleme ve değerlendirme uzmanları yararlanıcılara ilk izleme ziyaretini gerçekleştirmiştir. İlk izleme ziyaretlerinde proje kapsamında yapılacak faaliyetlerin ve satın alımların planlaması yapılmış ve riayet edilecek faaliyet takvimi yararlanıcı ile karşılıklı görüşmeler sonucunda netleştirilmiş, gerekli prosedürler ve açıklamalar yararlanıcılara detaylı bir şekilde beyan edilmiştir. Projelerin yararlanıcıları ile uygulama sırasında sorun yaşanmaması için ilgili proje irtibat ve yetkili kişileri ile iletişim halinde kalınmıştır. Projelerin tamamlanması ile yararlanıcılar Ajansa nihai rapor sunmuştur. Yararlanıcıların proje harcamaları, destek sözleşmeleri ve mevzuata uygun olarak projelerin izleme uzmanları tarafından kontrol edilmiştir. Yapılan proje harcamaları Kalkınma Ajansları Destek Yönetim Kılavuzu (DYK), Proje Uygulama Rehberi (PUR) ve Satın Alma Rehberine (SAR) göre incelenmiş olup bazı harcamalar uygun maliyet bazıları ise uygun olmayan maliyet olarak değerlendirilmiştir. Uygun maliyet olarak kabul edilen proje harcamalarına istinaden ödemeler gerçekleştirilmiştir.

Program kapsamında başarıyla tamamlanan 9 projeye ait proje harcamalarının incelenmesi neticesinde toplam 1.275.622,26 TL'lik destek verildiği görülmektedir. Destek tutarları incelendiğinde gerçekleşen harcamaların sözleşme imzalanan destek tutarlarının %94,44 oranında olduğu ve Tablo 5'te yer verildiği üzere gerçekleşen destek tutarında Iğdır ilinin, toplam gerçekleşen destek tutarının %43,69 oranıyla en çok destek alan il konumunda olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Sözleşme ve Uygulama Sürecinde Destek Tutarı

İl	Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı	Gerçekleşen Destek Tutarı
Ağrı	107.655,90	106.568,00
Ardahan	217.801,29	209.394,12
Iğdır	607.942,00	557.257,00
Kars	417.284,00	402.403,14
Toplam	1.350.683,19	1.275.622,26

Program kapanışının gerçekleşmesi ile yararlanıcıların tamamlanan projeler kapsamında toplam 1.427.387,65 TL'lik eş finansman sunduğu görülmüştür. Tablo 5'te sözleşmeye bağlanan ve gerçekleşen eş finansman tutarları verilmekte olup tablo incelendiğinde gerçekleşen eş finansman tutarının sözleşme

imzalanan eş finansman tutarının %99,84 oranında olduğu görülmektedir. Gerçekleşen eş finansman tutarına göre Iğdır ili en fazla eş finansman sunan il olup onu Kars ili takip etmektedir.

Tablo 6: Proje Uygulama Sürecinde Eş Finansman Tutarı

İl	Sözleşmeye Bağlanan Eş Finansman Tutarı	Gerçekleşen Eş Finansman Tutarı
Ağrı	107.655,90	106.568,00
Ardahan	296.738,71	286.954,51
Iğdır	607.944,15	631.462,00
Kars	417.285,00	402.403,14
Toplam	1.429.623,76	1.427.387,65

3.2.1. Başarılı Olarak Tamamlanan Projeler

Ajans TRA2 Bölgesi'nde faaliyet gösteren gerçek kişilere ve KOBİ'lere yönelik bu program kapsamında 9 yararlanıcı ile sözleşme imzalanmış olup sözleşme imzalanan projelerin tamamı başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

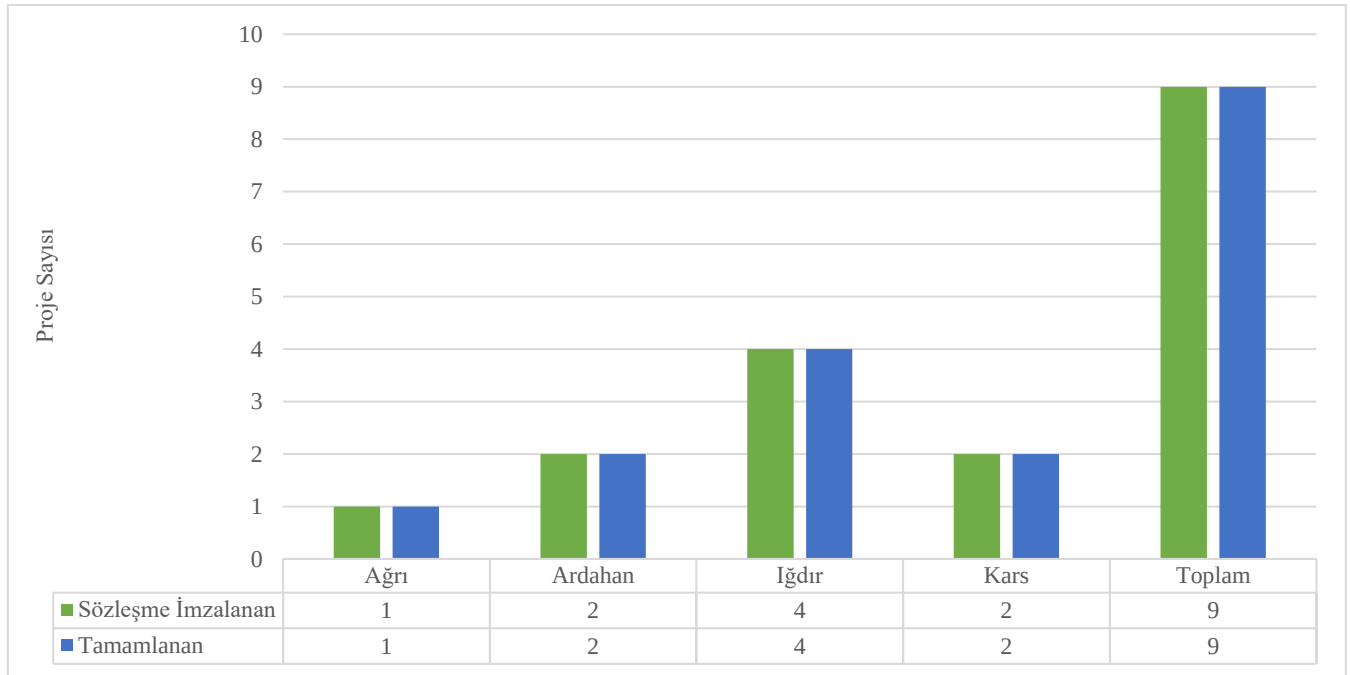
Programda başarılı bir şekilde tamamlanan projelere tahsis edilen kaynağın illere göre dağılımı incelendiğinde toplam destek tutarının %8,35'inin Ağrı ili, %16,42'sinin Ardahan ili, %43,69'unun Iğdır ili ve %31,55'inin Kars ili olmak üzere toplam 1.275.622,26 TL'lik destek TRA2 Bölgesi'ne tahsis edilmiştir. Söz konusu programda başarılı bir şekilde tamamlanan proje yararlanıcıları tarafından sağlanan eş finansmanda ise Ağrı ili %7,47, Ardahan ili %20,10, Iğdır ili %44,24 ve Kars ili ise %28,19 oranında olmak üzere toplam 1.427.387,65 TL'lik eş finansman sağladığı görülmektedir. Program kapsamında gerçekleşen destek ve eş finansman tutarları Tablo 7'de gösterilmekte olup program ile Bölge'ye toplam 2.703.009,91 TL tutarında yatırım yapılmıştır.

Tablo 7: Tamamlanan Projelere İlişkin Ajans Destek Tutarı ve Eş Finansman Tutarı

İl	Proje Sayısı	Gerçekleşen Destek Tutarı	Gerçekleşen Eş Finansman Tutarı
Ağrı	1	106.568,00	106.568,00
Ardahan	2	209.394,12	286.954,51
Iğdır	4	557.257,00	631.462,00
Kars	4	402.403,14	402.403,14
Toplam	9	1.275.622,26	1.427.387,65

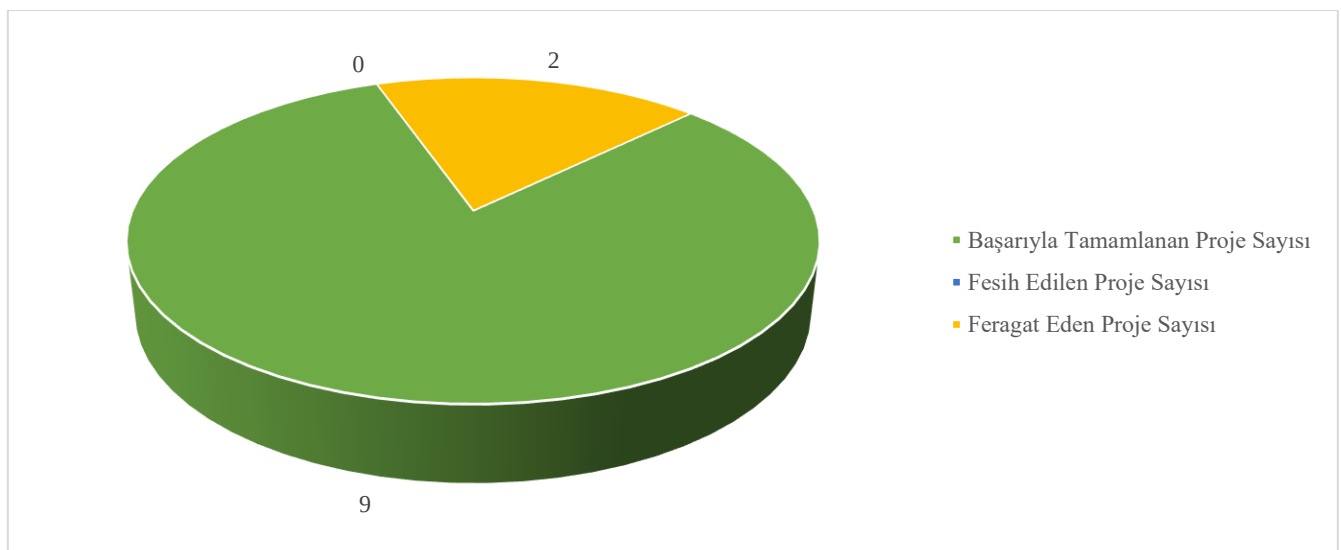
Program kapsamında Şekil 4’te görüleceği üzere Ağrı ilinde 1 proje, Ardahan ilinde 2 proje, Iğdır ilinde 4 proje ve Kars ilinde 2 proje olmak üzere toplam 9 projenin yararlanıcısı ile sözleşme imzalanmıştır. Program kapsamında sözleşme imzalanan projelerin tamamını başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

Şekil 4: Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Proje Sayılarının İllere Göre Dağılımı

Program kapsamında başarılı bulunan 11 projenin uygulama süreci sonrası durumları Şekil 5’te gösterilmiştir. Başarılı projelerden 2 projenin yararlanıcısı haklarından feragat etmiştir. Sözleşme imzalanan projelerden destek sözleşmesi fesih edilen proje olmamış ve 9 proje başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.

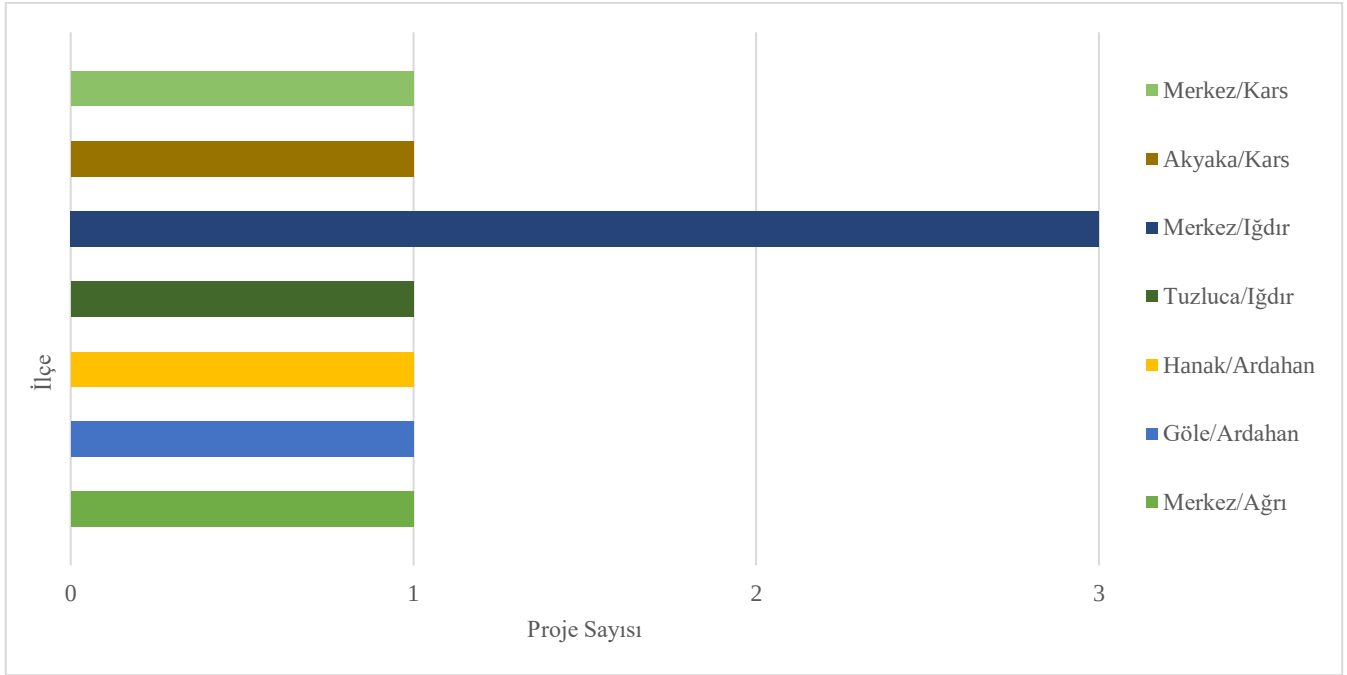
Şekil 5: Destek Almaya Hak Kazanan Projelerin Uygulama Süreci Sonrası Durumu

Şekil 6’da tamamlanan başarılı projelerin TRA2 Bölgesi ilçelerine göre coğrafi dağılımı gösterilmektedir. Tamamlanan başarılı projelerin coğrafi dağılımına bakıldığında projelerin yaklaşık %56’sının il

merkezlerinde olduğu görülmektedir. Iğdır ili Merkez ilçesi 3 tamamlanan proje ile başı çekerken 1 proje ile Merkez/Ağrı ve 1 proje ile Merkez/Kars takip etmektedir. İlçelerde ise Göle 1, Hanak 1, Tuzluca 1 ve Akyaka 1 tamamlanan proje ile programda yer almıştır.

Şekil 6: Tamamlanan Projelerin TRA2 Bölgesi İlçelerine Göre Coğrafi Dağılımı

Program kapsamında tamamlanan projelerin sektörel dağılımı Tablo 8’de gösterilmekte olup tamamlanan 9 projenin tamamı “tarım, ormancılık ve balıkçılık” sektöründedir. Programın temel amacı ve öncelikleri incelendiğinde tamamlanan projelerin tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründe olması projelerin program ile paralellik gösterdiğinin kanıtıdır.

Tablo 8: Tamamlanan Projelerin Sektörlere Göre Dağılımı

Sektörler	Adet	Yüzde
A - Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	9	100
Toplam	9	100

Programa başvurusu yapılan projelere verilen destek tutarları, Ajansın piyasa araştırması neticesinde yapılan bütçe revizyonu ve proje uygulama sürecindeki maliyet kontrolüne göre değişiklik göstermektedir. Programın uygulama sürecinde bütçe başlıklarına göre yapılan ve uygun olan harcamaların dağılımı Tablo 9’da gösterilmektedir. İlgili tabloya göre yararlanıcıların seyahat ve yerel ofis maliyetleri bütçe kalemini kullanmadığı görülmektedir. İnsan kaynakları, diğer maliyet ve hizmetler ve idari maliyetler bütçe kalemlerinin toplamı toplam bütçe içerisinde %4,75’ini tutarken ekipman ve malzeme bütçe kalemi %84,07’sini, diğer bütçe kalemi ise %11,18’ini tutmaktadır.

Program kapsamında gerçekleştirilen toplam harcamaların %84,07'sine karşılık gelen 2.315.718,80 TL'lik tutarı makine ve ekipman alımı oluşturmaktadır. Harcamaların %11,18'ine karşılık gelen 307.935,00 TL'lik kısmını ise büyük oranda küçük ölçekli inşaat işleri oluşturmaktadır.

Tablo 9: Program Kapsamında Gerçekleşen Harcamaların Bütçesel Dağılımı

Bütçe Başlığı	Tutar	Yüzde
İnsan Kaynakları	20.868,55	0,76
Seyahat	0,00	0
Ekipman ve Malzeme	2.315.718,80	84,07
Yerel Ofis Maliyetleri	0,00	0
Diğer Maliyetler, Hizmetler	36.129,28	1,31
Diğer	307.935,00	11,18
İdari Maliyetler	73.704,95	2,68
Toplam	2.754.356,58	100

4. PROGRAMIN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem

Program Sonrası Değerlendirme Raporu kapsamında başarılı olarak tamamlanan projelerin yararlanıcıları ile gerçekleştirilen anket ile yararlanıcıların projeye bakış açısı ve desteklerden yararlanma durumu ve söz konusu programın başvuru rehberinde belirlenen amaç ve önceliklere ulaşılmasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın veri toplama şekli anket yöntemi olup anketler Ajans uzmanları tarafından yararlanıcıların yetkililerine veya proje koordinatörlerine yöneltilerek uygulanmıştır. Veri toplama sürecinde nitel ve nicel verilerden yararlanılmıştır. Söz konusu veriler, çalışmaya konu olan 2011 yılı TRM01 Programının proje dosyaları, İzleme ve Değerlendirme Biriminin kullandığı Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) veri tabanından elde edilen veriler ile projesi tamamlanmış yararlanıcılarla gerçekleştirilen anketlere dayanmaktadır. Sürdürülebilirlik, etki, etkililik, etkinlik ve ilgililik kavramlarının nicelleştirilmesi amacıyla ifadeler katılımlı durumuna yönelik sorular hazırlanarak anket uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan anket başarılı olarak tamamlanan proje sahiplerine sorular yöneltilerek yapılmıştır. Ayrıca anket yoluyla elde edilen veriler, frekans analizi ile incelenmiştir.

4.2. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi

Teklif edilen bütçe de dâhil olmak üzere başvurular, programın başvuru rehberindeki “Değerlendirme Tablosu” kriterlerine göre bağımsız değerlendiriciler tarafından Gizlilik ve Tarafsızlık Sözleşmesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Değerlendirme tablosu, bölümlere ayrılmış olup, başvurular, tabloda belirtilen puanlar üzerinden değerlendirilmektedir. Değerlendirmede sırası ile başvuranın mali kapasitesi ve işletme kapasitesi, ilgililiği, yöntem, sürdürülebilirlik ile bütçe ve maliyet etkinliği göz önünde bulundurulmaktadır. Proje tekliflerinin destek almaya hak kazanabilmesi için 65 olan toplam başarı puanını almasının yanı sıra, mali ve işletme kapasitesi bölümünden 20 puan üzerinden en az 12 puan alması koşulu aranmaktadır.

4.2.1. İlgililik

İlgililik kriteri, müdahalenin hedeflerinin genel sosyoekonomik amaç ve ihtiyaçlara, ulusal veya bölgesel plan ve programlara uygunluğunu değerlendirmektedir (Ersayın, 2012).

4.2.1.1. Başarılı Projelerin Programın Öncelik ve Amaçları İle Uyum

Programa başvuru yapan projelerin teklif çağrısında yer alan hedef ve öncelikleri ile ilişkisinin bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda Ajanstan destek alan ve başarılı bir şekilde tamamlanan projelerin proje içerikleri söz konusu mali destek programının öncelikleri ile tam bir uyum göstermektedir.

Ajanstan destek alan yararlanıcıların proje gerçekleştirme amaçları programın amaçları ile doğrudan ilişkilidir. Yararlanıcıların projeye başlama amaçlarının tamamına veya bazılarına kısmen ulaşmış olmaları, proje önceliklerinin gerçekleştiğini göstermektedir. Yararlanıcıların proje amaçlarına ulaşmaları, programın başarılı olduğunu desteklemektedir. Bu durum söz konusu mali destek programı önceliklerinin büyük oranda hayata geçirildiğini göstermektedir.

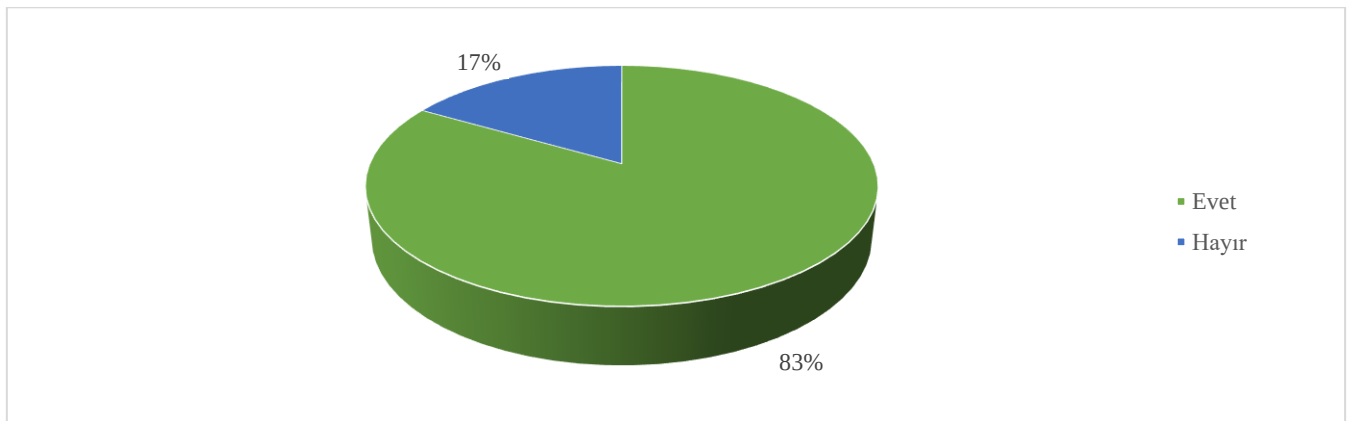
4.2.1.2. Tamamlanan Projelerin Programın Öncelik ve Amaçları İle Uyumu

Mali destek programı başvuru rehberinde yer alan kriter setinde başvurusu gerçekleştirilen tüm projelerin teklif çağrısı ile ilgili olup olmadığı değerlendirilmektedir. Proje tekliflerinin değerlendirilmesinde başvuru rehberinde yer alan ilgililik bölümünde yer alan kriterlere göre toplam 25 puan üzerinden değerlendirme gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda tamamlanan 9 projenin her biri birden fazla bağımsız değerlendirici tarafından değerlendirilmiştir.

Programın ilgililik kriteri kapsamında bağımsız değerlendiricilerin projelere verdikleri puanlara göre incelenen projelerin teklif çağrısının genel amacı ve öncelikleri ile ilgisine, nihai yararlanıcılar ve hedef grupların gereksinimlerinin net bir şekilde belirlenmesine ve Bölge'deki ilgili sektörün sorunlarını ve ihtiyaçlarını ne derece karşıladığına yönelik puanlama yapılmıştır. Bu kapsamda bağımsız değerlendiricilerin değerlendirmeleri sonucunda, projelerin programın hedef ve öncelikleri ile ilgili olduğu söylenebilmektedir.

Program kapsamında yararlanıcılar ile yapılan anket çalışmasında yararlanıcılara yöneltilen “Sizce program bölge koşullarına ve yararlanıcıların ihtiyaçlarına uygun mu?” sorusuna Şekil 7’de gösterildiği üzere yararlanıcıların %83’ü evet, %17’si hayır cevabını vermiştir. Soruya evet cevabını veren katılımcılara yöneltilen “Hangi yönüyle uygun olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna katılımcılar Bölge’de yoğun olarak hayvancılık yapıldığı ve bu sektörün gelişmesine Ajans desteklerinin katkısının son derece faydalı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Şekil 7: Programının Bölge Koşullarına ve Yararlanıcıların İhtiyaçlarına Uyumu

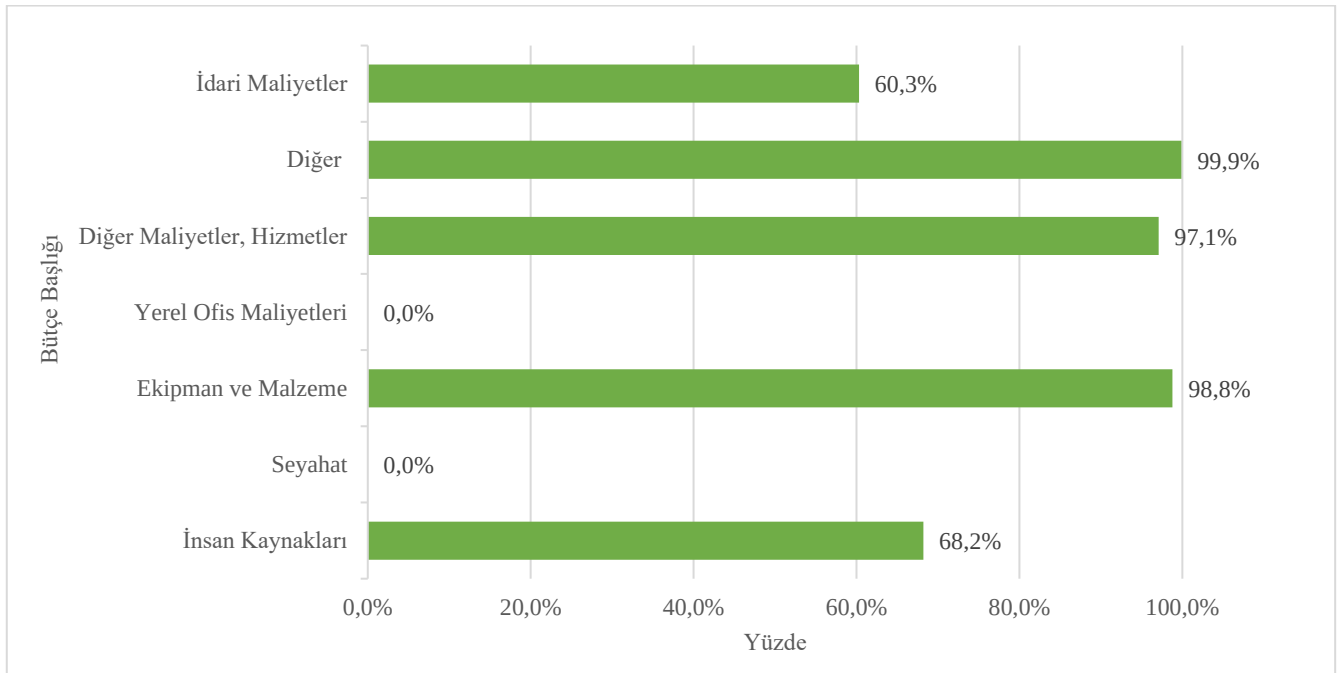
4.2.2. Etkinlik

Program ve projede etkinlik, belirli bir zaman dilimi içinde çeşitli faaliyetleri yürüterek kullanılan girdiler ile müdahale sonucu belirlenen zaman aralığında hedeflenen sayı ve kalitede çıktılarının üretilmesidir. (Meydan, 2014).

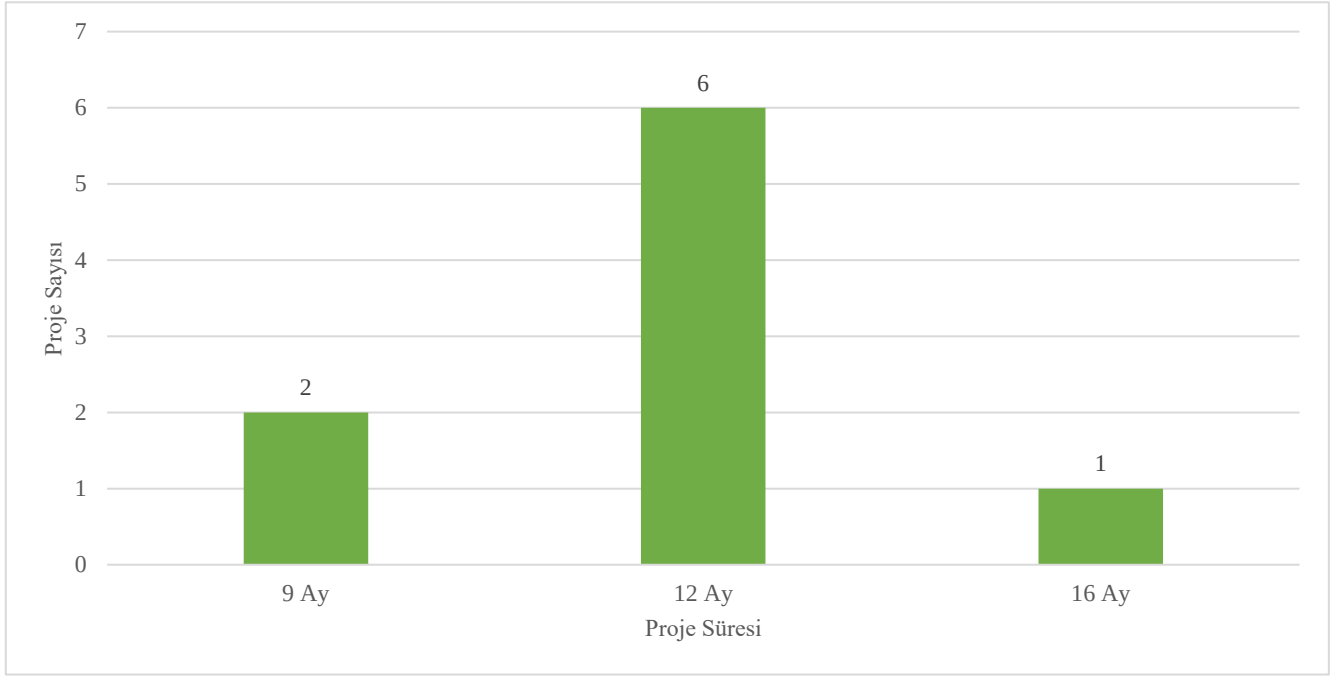
Programdaki projelerin bütçe tertipleri DYK'da belirlenen bütçe formatına göre uygulanmıştır. İlgili formata göre proje bütçe kalemleri; insan kaynakları, seyahat, ekipman ve malzeme, yerel ofis maliyetleri, diğer maliyetler hizmetler, diğer ve idari maliyetlerden oluşmaktadır. Şekil 8'de projelerin girdileri olan bütçe kalemlerinin gerçekleşme oranı verilmektedir.

Projeler tamamlandıktan sonra nihai raporlardaki harcamaların uygunluğuna ilişkin değerlendirmeler neticesinde projelerin bütçe kalemlerinden olan seyahat ve yerel ofis maliyetleri bütçe başlıklarının yararlanıcılar tarafından tercih edilmediği görülmektedir. Program kapsamında yapılan harcamalar incelendiğinde insan kaynakları bütçe kaleminde % 68,2 oranında, ekipman ve malzeme bütçe kaleminde %98,8 oranında, diğer maliyetler ve hizmetler bütçe başlığında %97,1 oranında, diğer bütçe kaleminde %99,9 oranında, idari maliyetler bütçe kaleminde ise %60,3 oranında gerçekleşme oranı olduğu görülmektedir.

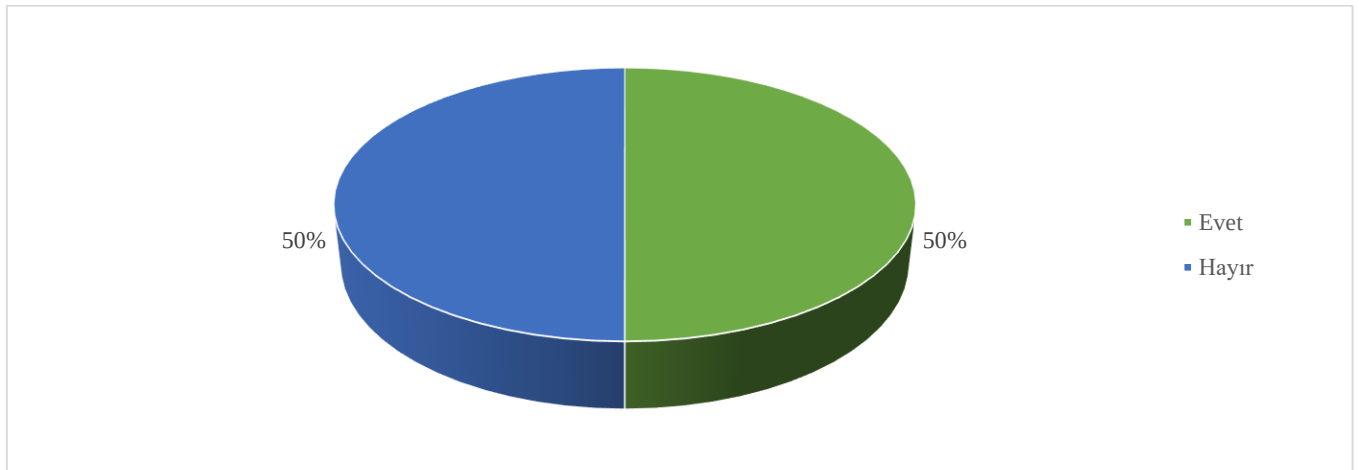
Şekil 8: Tamamlanan Projelerde Bütçe Gerçekleşmeleri

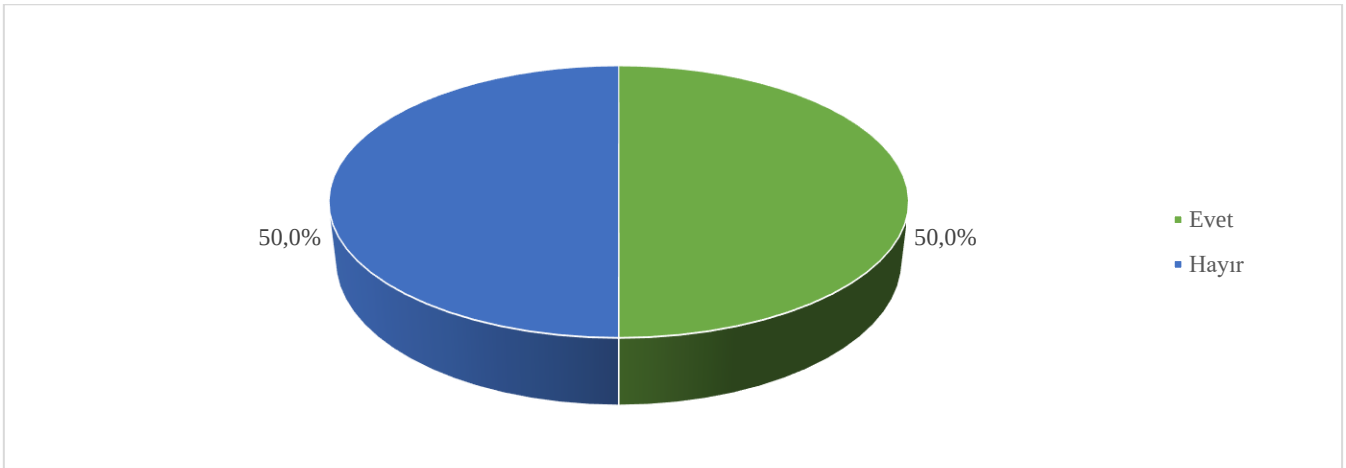
Şekil 9'da program kapsamında başarılı olarak tamamlanan projelerin süreleri gösterilmekte olup proje süreleri 9 –16 ay arasında değişkenlik göstermektedir. Projelerden 7 tanesinin zeyilname ile proje süresi uzatılmış, 2 tanesi ise planlanan sürede tamamlanmıştır.

Şekil 9: Uygulama Sürecinde Proje Süreleri

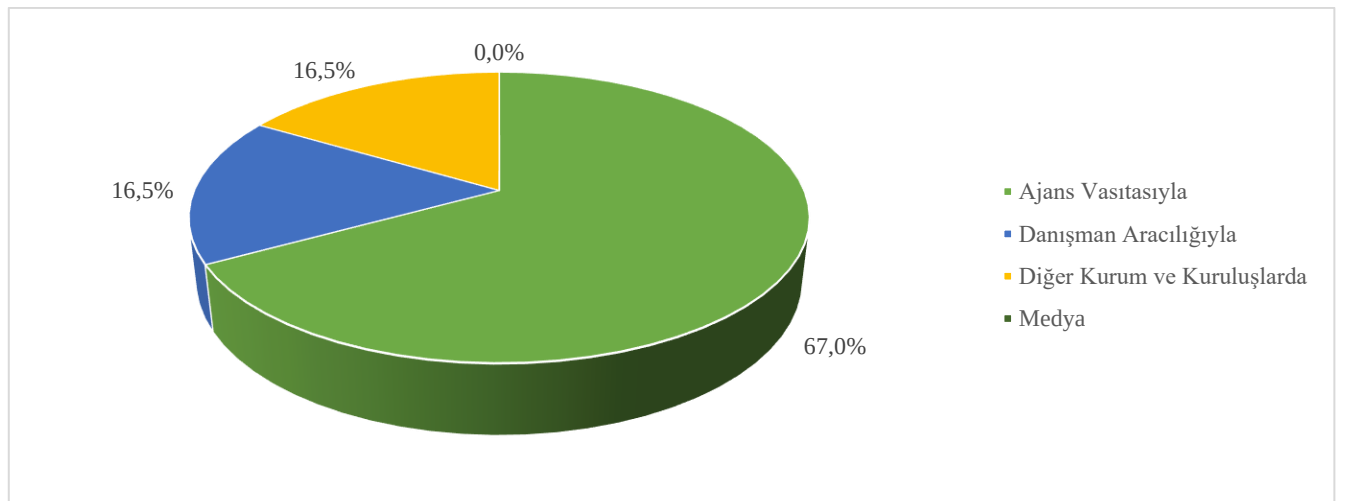
Mali Destek Programı ilanına çıldıktan sonra Ajans tarafından yapılan bilgilendirme toplantıları, internet sitesi duyurusu, afiş, broşür vb. yöntemlerle gerekli duyurular yapılmıştır. Yapılan bu uygulama ile yararlanıcılara ne kadar ulaşılabilmişinin öğrenilmesi amacıyla yöneltilen “Ajans destekleri size göre ilgili hedef kitleler tarafından yeterince biliniyor mu?” sorusuna ankete katılan yararlanıcıların cevapları Şekil 10’da gösterilmekte olup %50’si evet cevabını vermiş olup %50’si ise hayır cevabını vermiştir.

Şekil 10: Ajans Desteklerinin Hedef Kitleler Tarafından Bilinme Durumu

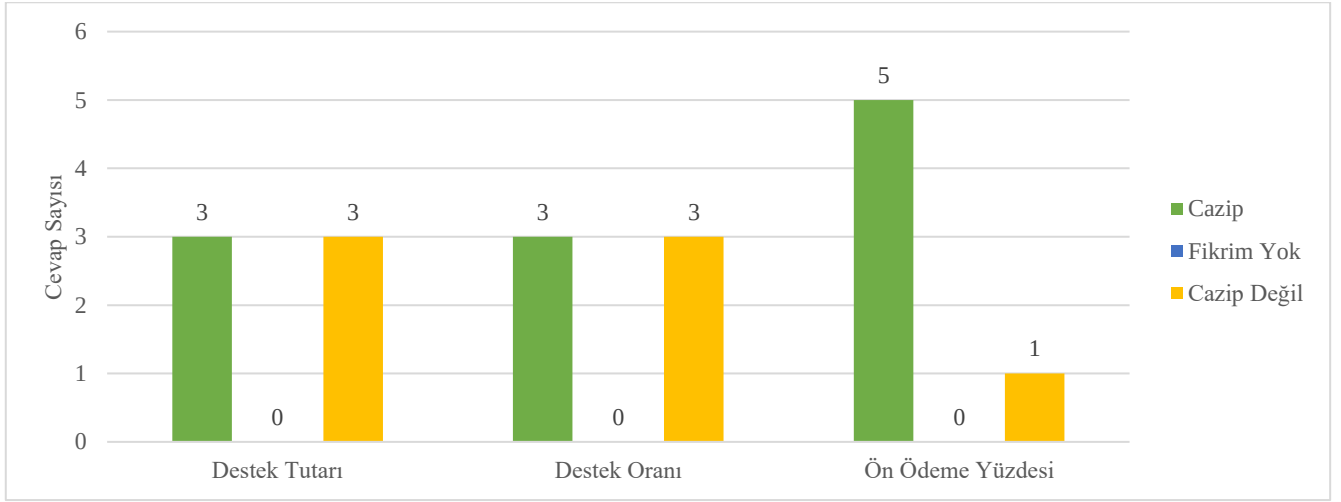
Ajans tarafından ilana çıkılan mali destek programı ile alakalı duyurular yapılmakta olup bu duyuların etkinliğini ölçmek için yararlanıcılara yöneltilen “Ajans destekleri hakkında etkin duyuru yapılıyor mu?” sorusuna ankete katılan yararlanıcıların cevapları Şekil 11’de gösterilmekte olup %50’si evet cevabını vermiş olup %50’si ise hayır cevabını vermiştir. Hayır cevabını veren yararlanıcılar Ajansın afiş vb. basılı materyalleri artırması ile duyuruların hedef kitlelere daha fazla ulaşabileceğini belirtmiştir.

Şekil 11: Ajans Destekleri Hakkında Etkin Duyuru Yapılma Durumu

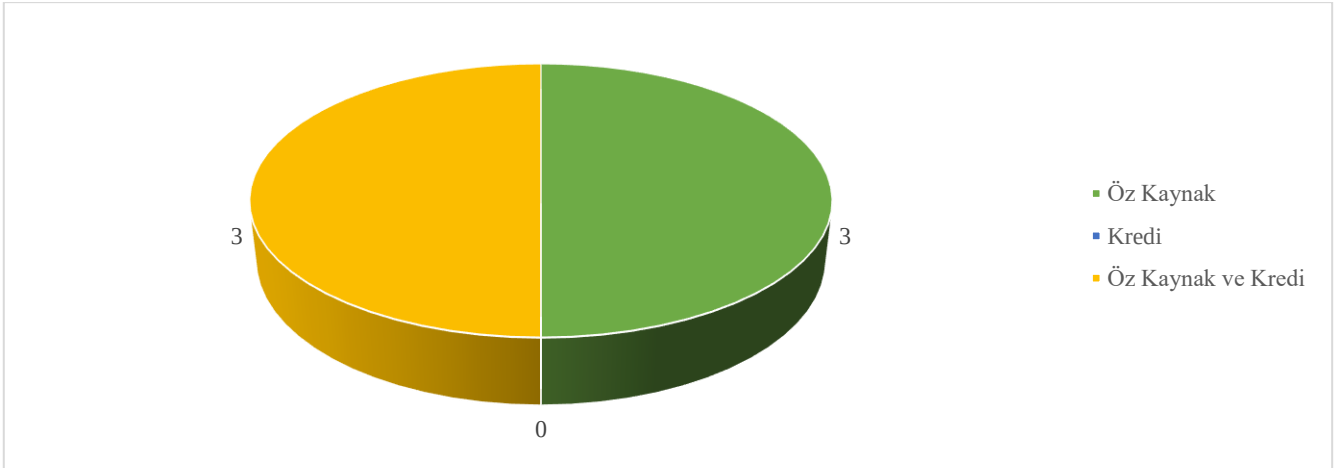
Yararlanıcılara yönelik “Programdan nasıl haberdar oldunuz?” sorusuna ankete katılan yararlanıcıların cevapları Şekil 12’de gösterilmekte olup % 67’si programdan Ajans vasıtasıyla (Ajansın internet adresi, gerçekleştirdiği kurum ziyareti, e-posta, düzenlediği bilgilendirme toplantıları ve benzeri etkinlikler; hazırladığı broşür, katalog, vb. gibi basılı materyallerden), %16,5’i danışman aracılığıyla ve %16,5’i diğer kurum ve kuruluşlar yoluyla haberdar olduğunu belirtmiştir.

Şekil 12: Programdan Haberdar Olma Yöntemi

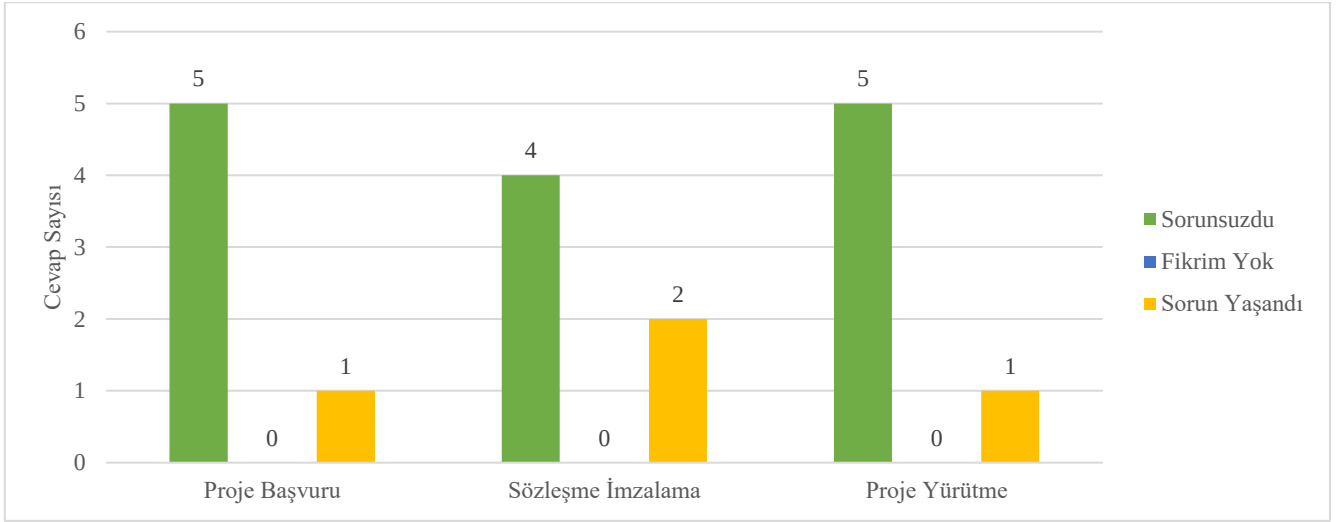
Program kapsamında %50 olan azami destek oranı, 250.000,00 TL olan azami destek tutarı ve %60 olan ön ödeme yüzdesinin yararlanıcılar tarafından yeterli olup olmadığına dair yöneltilen “Programın finansal unsurlarını değerlendiriniz.” şeklindeki anket sorusuna yararlanıcıların vermiş oldukları cevaplar Şekil 13’te gösterilmektedir. “Destek tutarı cazip mi?” sorusuna yararlanıcıların 3’ü cazip 3’ü ise cazip değil, “Destek oranı cazip mi?” sorusuna yararlanıcıların 3’ü cazip 3’ü ise cazip değil “Ön ödeme yüzdesi cazip mi sorusuna?” ise 5’i cazip 1’i ise cazip değil cevabını vermiştir. Ankete katılan yararlanıcılardan “fikrim yok” cevabını veren olmamıştır.

Şekil 13: Programın Finansal Olarak Değerlendirilmesi

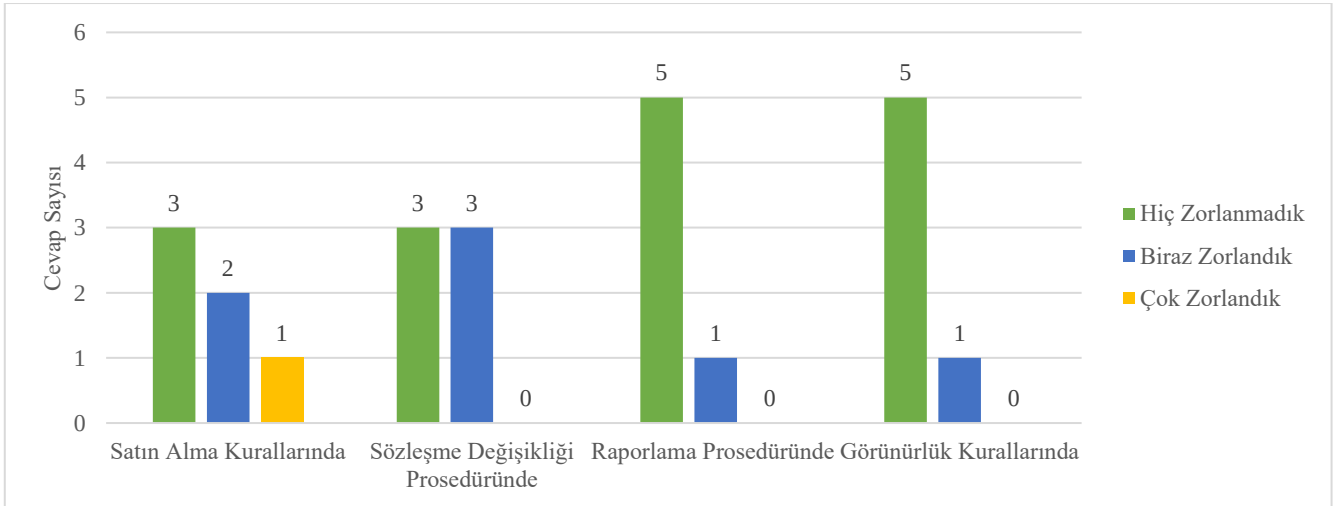
Yararlanıcılara yöneltilen “Serhat Kalkınma Ajansı desteğiyle uyguladığınız projenizin eş finansmanını nasıl karşıladınız?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 14’te gösterilmekte olup 3’ü öz kaynakları ile 3’ü ise öz kaynak ve kredinin beraber kullanılarak eş finansmanın karşılandığını belirtmiştir.

Şekil 14: Eş Finansman Karşılama Yöntemi

Yararlanıcılara proje başvuru süreci (evraklar, süreçler, prosedürler), sözleşme imzalama süreci ve proje yürütme sürecinde sorun yaşayıp/yaşamadıkları sorusu yöneltilmiş ve Şekil 15’te gösterildiği başvuru sürecinde yararlanıcıların 5’i sorun yaşamadığını 1’i ise sorun yaşadığını, sözleşme imzalama sürecinde yararlanıcıların 4’ü sorun yaşamadığını 2’i ise sorun yaşadığını, proje yürütme sürecinde yararlanıcıların 5’i sorun yaşamadığını 1’i ise sorun yaşadığını belirtmiştir. Ankete katılan yararlanıcılardan fikrim yok cevabını veren olmamıştır.

Şekil 15: Proje Başvuru, Sözleşme İmzalama ve Yürütme Süreci Zorlanma Düzeyinin Tespiti

Yararlanıcılara proje uygulama sürecinde satın alma kuralları, sözleşme değişiklik prosedürleri, raporlama prosedürleri ve görünürlük kurallarında zorlanıp zorlanmadıkları sorusu yöneltilmiş ve cevaplar Şekil 16'da gösterilmiştir. Satın alma kurallarında yararlanıcılardan 3'ü hiç zorlanmadığını, 2'si biraz zorlandığını 1'i ise çok zorlandığını belirtmiştir. Sözleşme değişikliği prosedüründe yararlanıcılardan 3'ü hiç zorlanmadığını, 3'ü ise biraz zorlandığını belirtmiştir. Raporlama prosedüründe yararlanıcılardan 5'i hiç zorlanmadığını 1'i ise biraz zorlandığını belirtmiştir. Görünürlük kurallarında yararlanıcılardan 5'i hiç zorlanmadığını, 1'i ise biraz zorlandığını belirtmiştir.

Şekil 16: Proje Uygulama Sürecinde Zorlanma Düzeyinin Tespiti

4.2.3. Etkililik

Etkililik kriteri, müdahale ile elde edilen çıktı sonuç veya etkilerin müdahalenin ana amacına hizmet edip etmediğini değerlendirmektedir. Diğer bir ifadeyle, yapılan müdahale ile hedeflere ulaşma derecesini ifade etmektedir. Bu kriter, ilgililik kriteriyle yakından ilişkilidir (Meydan, 2014).

İlgili kriter ile elde edilen çıktı, sonuç ve etkilerin programın temel amaç ve öncelikleri ile karşılaştırması yapılır ve program kapsamında doğru projelerin desteklenip desteklenmediği belirlenir. Bu kısımda

programın hedeflenen performans göstergesi ile program sonunda gerçekleşen sonuç karşılaştırılacak ayrıca yararlanıcılarla yapılan anket çalışması ile programın etkililiği değerlendirilecektir.

Programdaki desteğin temel amaç ve öncelikleri kapsamında sözleşme imzalanan projelerin hedeflemiş olduğu performans göstergeleri kümülatif olarak toplanarak programın hedefleri belirlenmiştir. Program sonunda projelerin gerçekleşen performans göstergeleri de kümülatif olarak toplanmış ve sonuç oluşmuştur.

Program kapsamındaki performans göstergelerinin mevcut, hedef ve sonuçları Tablo 10'da gösterilmiştir. Programda hedeflenen değerlere ulaşmakta ne derecede başarılı olduğunun değerlendirilmesi amacıyla tablo incelenmiştir. İlgili performans göstergelerinin yüzde olarak gerçekleşme oranları; kurulan işletme sayısı %100, hane içi işgücü sayısı %50, istihdam edilen kişi sayısı (sezonluk + sürekli) %64, hayvancılık eğitimi alan kişi sayısı %60, katılım sağlanan fuar sayısı %13, kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı %100, canlı büyükbaş hayvan sayısı (yerli) %84, barınak büyüklüğü %100, modern barınak sayısı (kurulan veya iyileştirilen) %100, gübre çukuru sayısı %90, silaj çukuru sayısı %90, yem deposu sayısı %100, yem bitkisi ekili arazi %93, silajlık ürün ekili arazi %89, üretilen yem bitkileri miktarı %55, kullanılan silaj miktarı %83, otomatik suluk sayısı %41, silaj makinesi sayısı %100, süt sağım makinesi sayısı %91, soğutma tankı sayısı %100, sağım ünitesi sayısı %100 ve diğer makine ekipman sayısı %100 oranında gerçekleşmiştir.

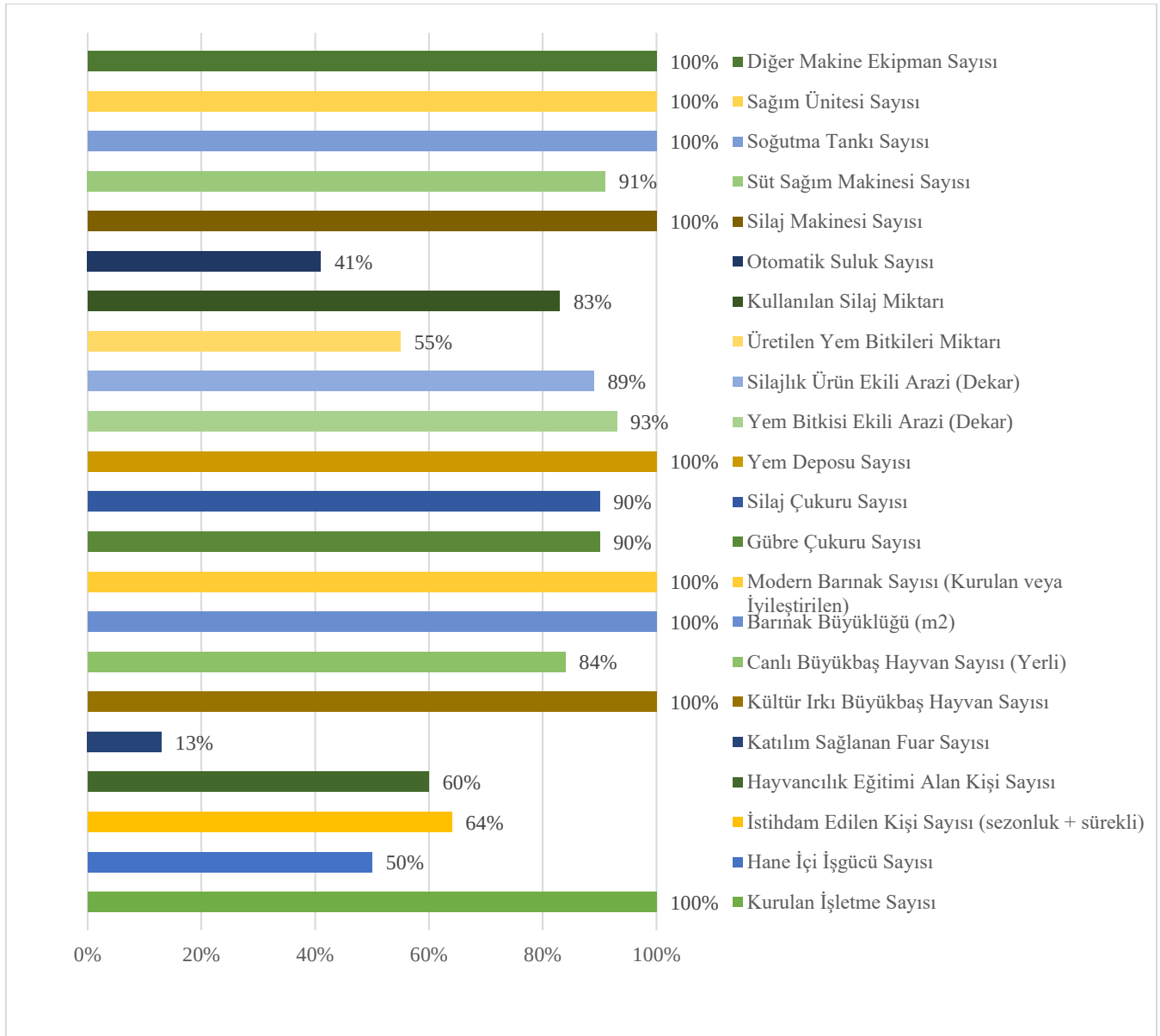
Tablo 10: Hedeflenen Seçili Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Durumu

Sıra No	Performans Göstergesi	Birim	Mevcut Durum	Hedef	Sonuç
1	Kurulan İşletme Sayısı	Adet	7	11	11
2	Hane İçi İşgücü Sayısı	Kişi	18	26	22
3	İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Sezonluk + Sürekli)	Kişi	113	127	122
4	Hayvancılık Eğitimi Alan Kişi Sayısı	Kişi	0	10	6
5	Katılım Sağlanan Fuar Sayısı	Adet	4	12	5
6	Kültür Irkı Büyükbaş Hayvan Sayısı	Adet	206	318	318
7	Canlı Büyükbaş Hayvan Sayısı (Yerli)	Adet	194	167	162
8	Barınak Büyüklüğü	Metrekare	2.393	3.273	3.273
9	Modern Barınak Sayısı (Kurulan veya İyileştirilen)	Adet	4	11	11
10	Gübre Çukuru Sayısı	Adet	2	12	11

11	Silaj Çukuru Sayısı	Adet	1	11	10
12	Yem Deposu Sayısı	Adet	4	11	11
13	Yem Bitkisi Ekili Arazi	Dekar	3.653	3.836	3.824
14	Silajlık Ürün Ekili Arazi	Dekar	81.072	81.281	81.257
15	Üretilen Yem Bitkileri Miktarı	Ton	79.562	90.795	85.755
16	Kullanılan Silaj Miktarı	Ton	1.075	1.344	1.298
17	Otomatik Suluk Sayısı	Adet	32	124	70
18	Silaj Makinesi Sayısı	Adet	1	8	8
19	Süt Sağım Makinesi Sayısı	Adet	3	14	13
20	Soğutma Tankı Sayısı	Adet/Ton	0	10	10
21	Sağım Ünitesi Sayısı	Adet	0	2	2
22	Diğer Makine Ekipman Sayısı	Adet	28	38	38

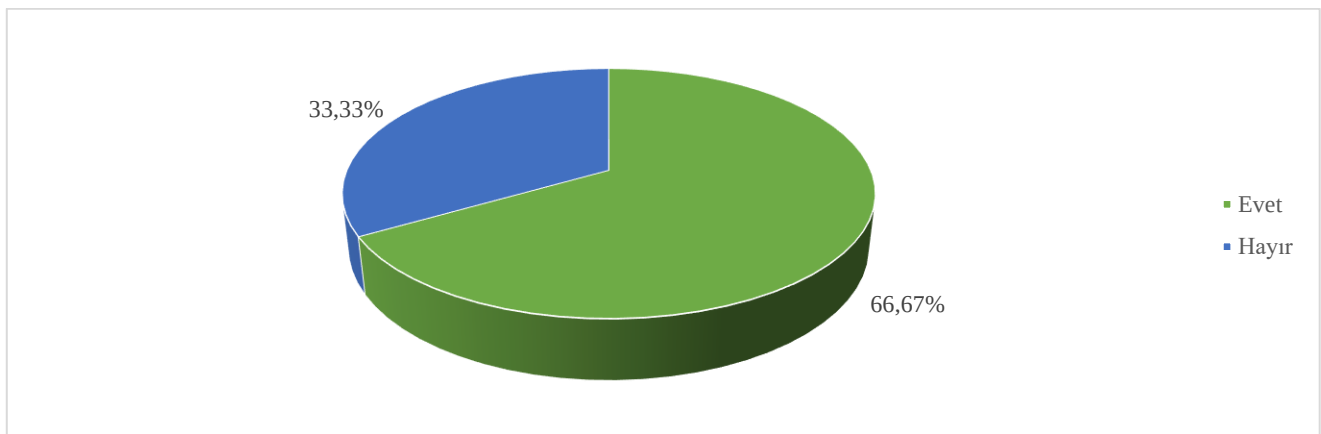
İlgili performans göstergelerinin yüzde olarak gerçekleşme oranları Şekil 17’de gösterilmiş olup şeklin genel değerlendirmesinde, başvuruda belirlenen hedeflerden dokuzunda hedeflere %100 ulaşıldığı, dokuzunda hedeflere büyük oranda ulaşıldığı, üçünde hedeflere kısmen ulaşıldığı, birinde ise hedeflenen göstergelerden uzak kaldığı görülmektedir.

Şekil 17: Seçili Performans Göstergelerinin Gerçekleşme Oranı

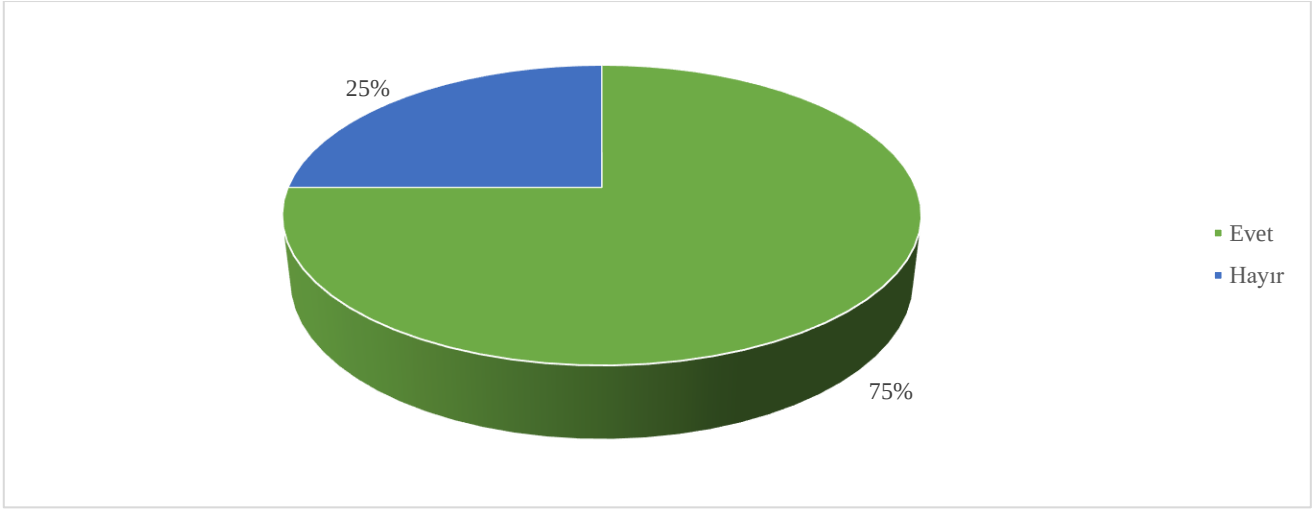
Yararlanıcılara yöneltilen “Destek ile alınan makine/ekipman kullanılır durumda mı?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 18’de gösterilmekte olup %66,67’si destek ile sağlanan makine ekipmanları kullandığını %33,33’ünün ise kullanmadığını belirtmiştir.

Şekil 18: Destek Kapsamında Alınan Makine ve Ekipmanların Güncel Kullanım Durumu

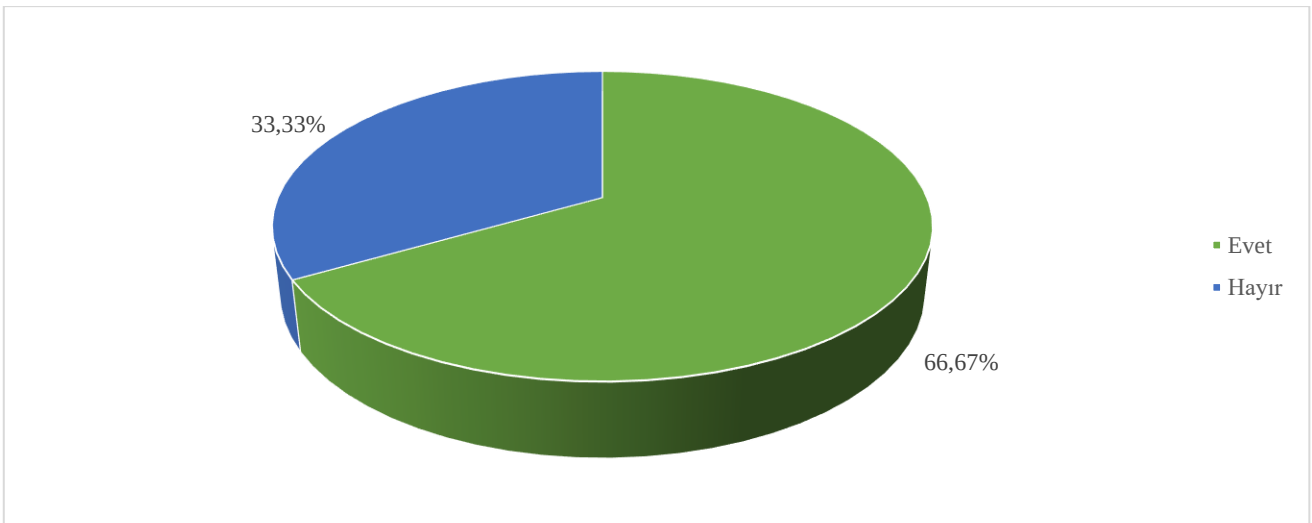
Yararlanıcılara yöneltilen “Destek ile alınan barınak kullanılır durumda mı?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 19’da gösterilmekte olup %75’i halen kullandığını %25’i ise kullanılmadığı belirtmiştir.

Şekil 19: Destek İle Sağlanan Barınağın Kullanım Durumu

Yararlanıcılara yöneltilen “Proje başvuru, sözleşme imzalama ve proje yürütme sürecinde danışman desteği aldınız mı?” sorusuna ankete katılan yararlanıcıların cevapları Şekil 20’de gösterilmekte olup %66,67’si proje başvuru, sözleşme imzalama ve proje yürütme süreçleri ile ilgili olarak bilgi ve tecrübe eksikliği gerekçeleri ile danışman desteği aldığını %33,33’ü ise herhangi bir danışman desteği almadığını belirtmiştir. Danışman desteği alan yararlanıcılara sorulan “Danışman desteğinden memnun kaldınız mı?” sorusuna %75’i memnun kaldığını, %25’i ise danışmandan memnun kalmadığını ifade etmiştir. Danışman desteği almayan yararlanıcılar ise bu süreci kendilerinin yürüttüğünü belirtmiştir.

Şekil 20: Danışman Desteği Alınma Durumu

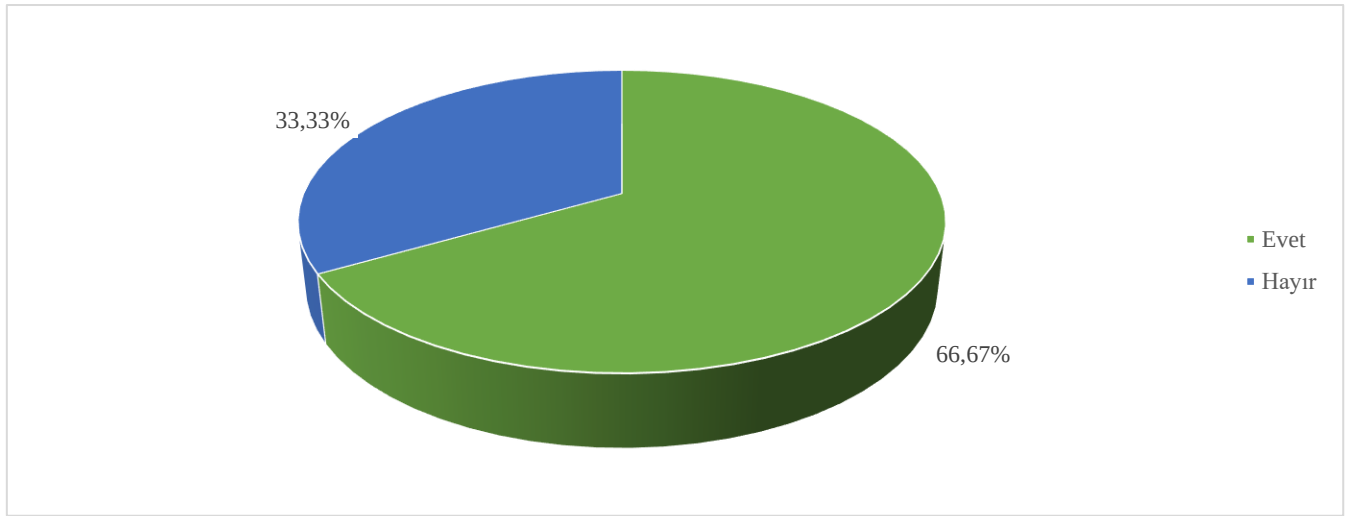

4.2.4. Etki

Etki kriteri ile müdahalenin sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda uzun vadede kendini gösteren geniş kapsamı sonuçları değerlendirilmektedir. Bu kriter altında sadece amaçlanan etkiler değil, amaçlanmayan olumlu yada olumsuz tüm etkiler değerlendirilmektedir (Ersayın, 2012).

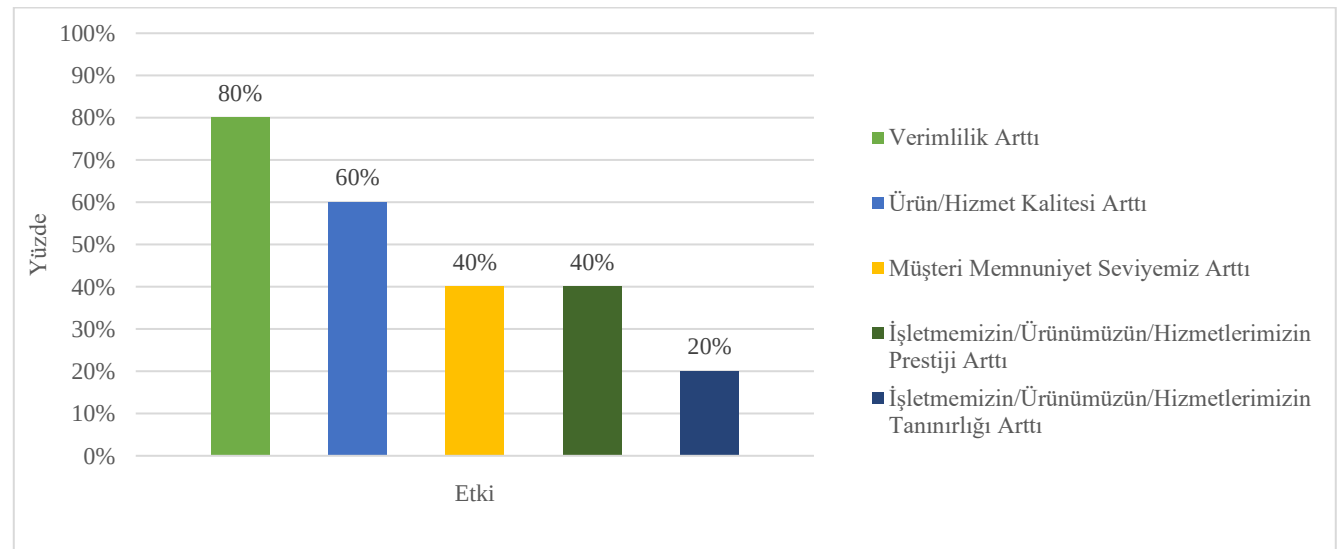
Bu kısımda yararlanıcıların projeleri tasarlarlarken düşündükleri etkilerin gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirilecektir. Bu amaçla yararlanıcılara yöneltilen “Proje ile genel olarak amaçlarınıza ulaştığınızı düşünüyor musunuz?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 21’de gösterilmekte olup yararlanıcıların %66,67’si evet cevabını verirken %33,33’ü ise hayır cevabını vermiştir.

Şekil 21: Proje İle Amaçlara Ulaşılma Durumu

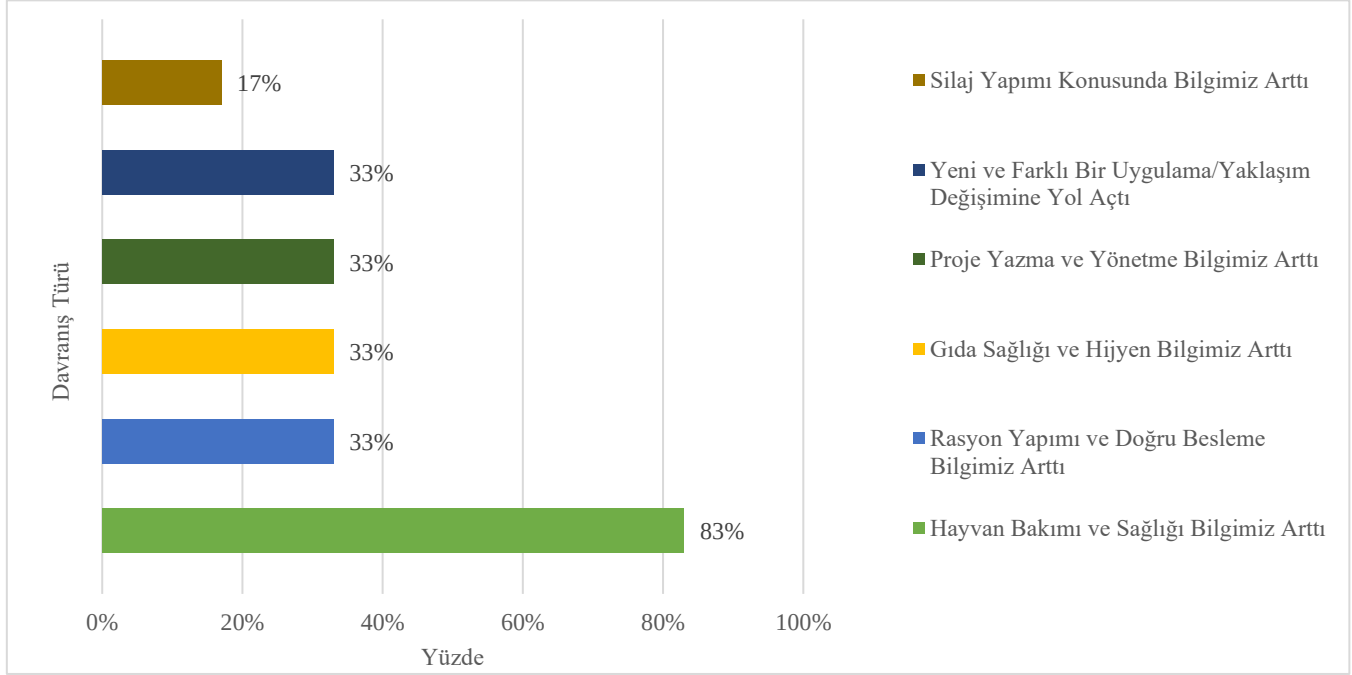
Yararlanıcılara tamamlamış oldukları projenin etkilerini ölçme amacıyla 5 kriterli soru yöneltilmiştir. Bu sorulara verilen cevaplar Şekil 22’de gösterilmiştir. Ankete katılan yararlanıcıların %80’i verimliliğin arttığını, %60’ı ürün/hizmet kalitesinin arttığını, %40’ı müşteri memnuniyet seviyesinin ve işletme/ürün/hizmet prestijinin arttığını %20’si ise işletme/ürün/hizmet tanınırlığının arttığını belirtmiştir.

Şekil 22: Programın Etkileri

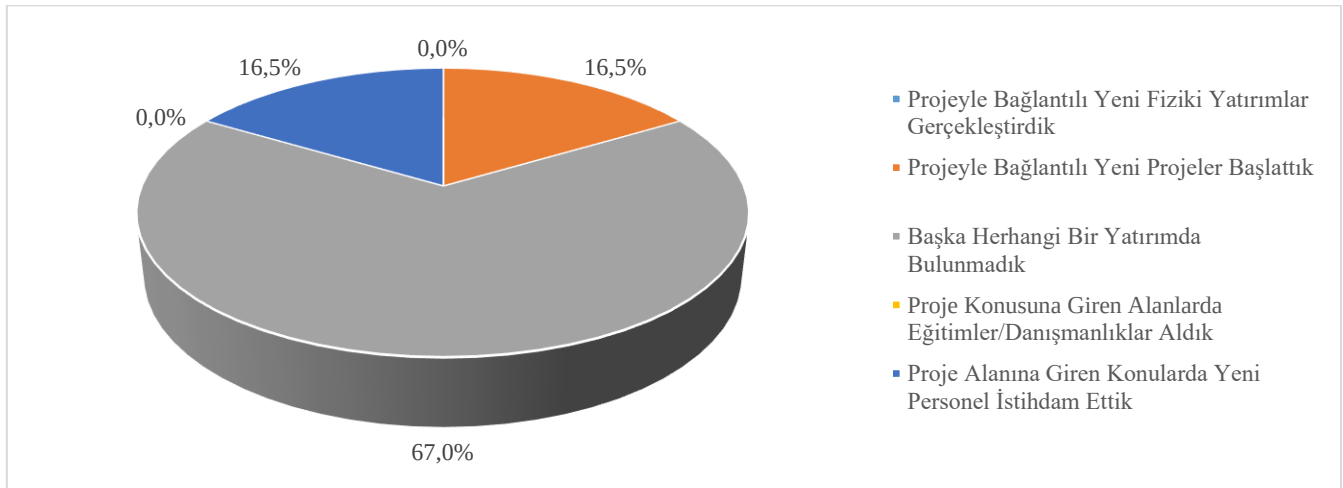
Yararlanıcılara yöneltilen “Proje ne gibi farklılıklara yol açtı?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 23’te gösterilmekte olup %83’ü hayvan bakımı ve sağlığı bilgisinin arttığını, %33’ü rasyon yapımı ve doğru besleme bilgisinin arttığını, %33’ü gıda sağlığı ve hijyen bilgisinin arttığını, %33’ü proje yazma ve yönetme bilgisinin arttığını, %33’ü yeni ve farklı bir uygulama/yaklaşım değişimine yol açtığını, %17’si ise silaj yapımı konusunda bilgisinin arttığını belirtmiştir.

Şekil 23: Yararlanıcılarda Görülen Davranışsal Değişimler

Program kapsamında yararlanıcılar ile yapılan anket çalışmasında yararlanıcılara sorulan “Proje ile birlikte gerçekleşen etkiler nelerdir?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 24’te gösterilmekte olup %16,5’i projeye bağlantılı yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirdiklerini, %16,5’i projeye bağlantılı yeni projeler başlattıklarını, %67’si ise başka herhangi bir yatırımda bulunmadığı cevabını vermiştir. Yararlanıcılardan yapılan proje ile alakalı yeni istihdam etme ve proje konusuna giren alanlarda eğitim/danışmanlık alma cevabını veren olmamıştır.

Şekil 24: Proje İle Birlikte Gerçekleşen Etkiler

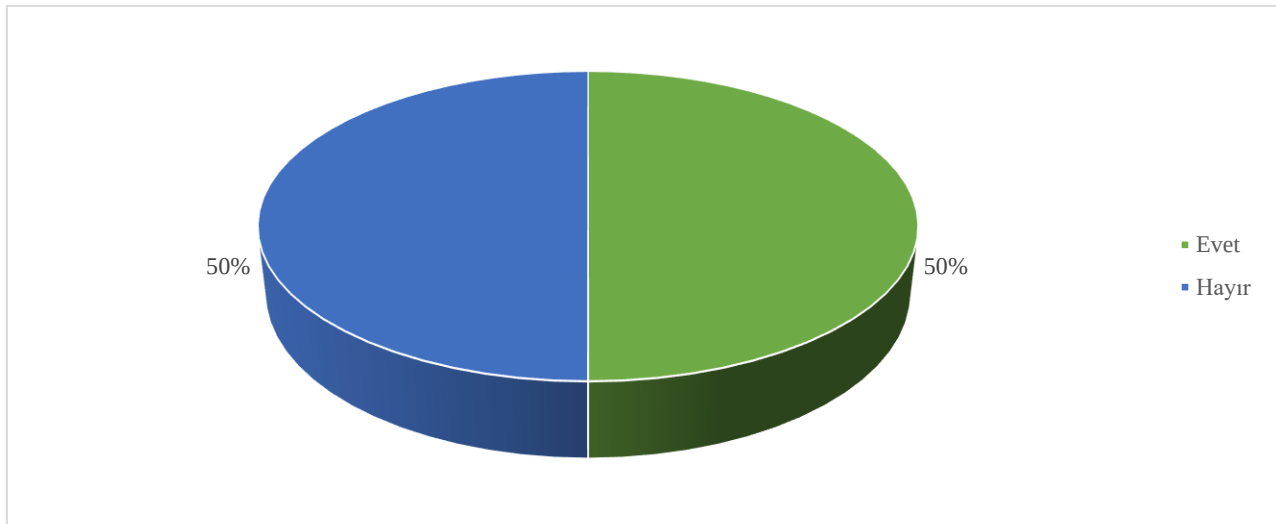
4.2.5. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kriteri, müdahale sonucu üretilen faydanın müdahalenin tamamlanmasıyla yani finansal destek sona erdiğinde devam edip etmeyeceği ve/veya ne şekilde, hangi oranda devam edeceği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda müdahale ile oluşan etkinin daha geniş ölçekli sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarla ilişkisi ortaya konulmaktadır (Meydan, 2014).

Başvuru rehberinde projenin başvuru sahibi üzerinde somut bir etkisi olup olmamasına, projenin mali açıdan sürdürülebilir olup olmamasına, projenin kurumsal açıdan sürdürülebilir olup olmamasına ve projenin çarpan etkisinin olup olmamasına yönelik puanlama kriterleri bulunmakta olup projeler bu kriter kapsamında maksimum 20 puan alabilmektedir.

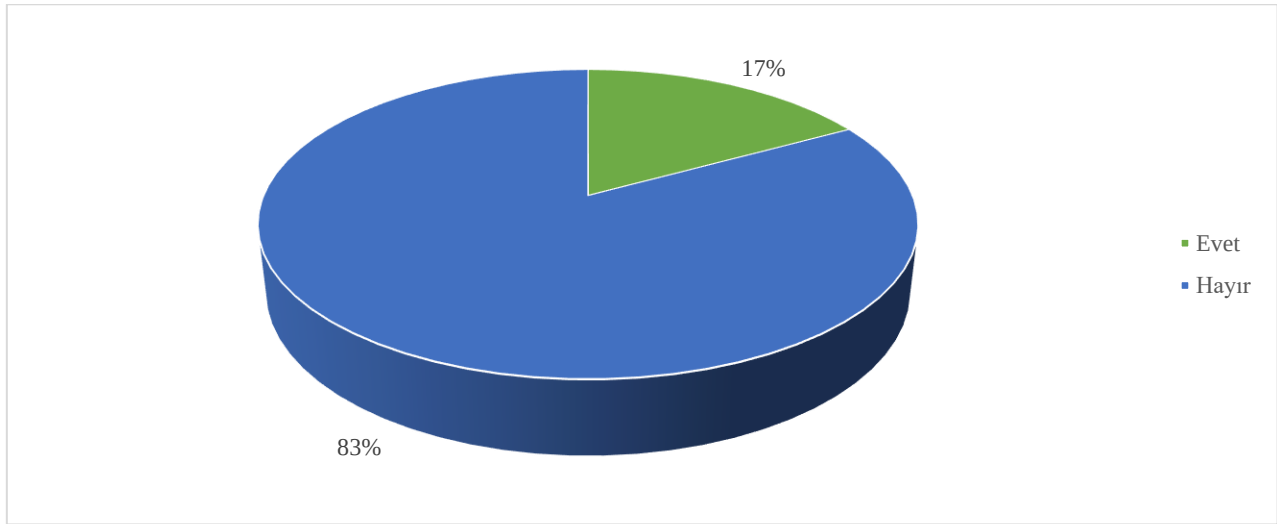
Yararlanıcılara yöneltilen “Projenin sonunda elde ettiğiniz kazanımların uzun vadede katkılarının devam edeceğini düşünüyor musunuz?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 25’te gösterilmekte olup yararlanıcıların %50’si evet cevabını verirken %50’si ise hayır cevabını vermiştir.

Şekil 25: Projenin Sonunda Elde Edilen Kazanımların Uzun Vadede Katkıları

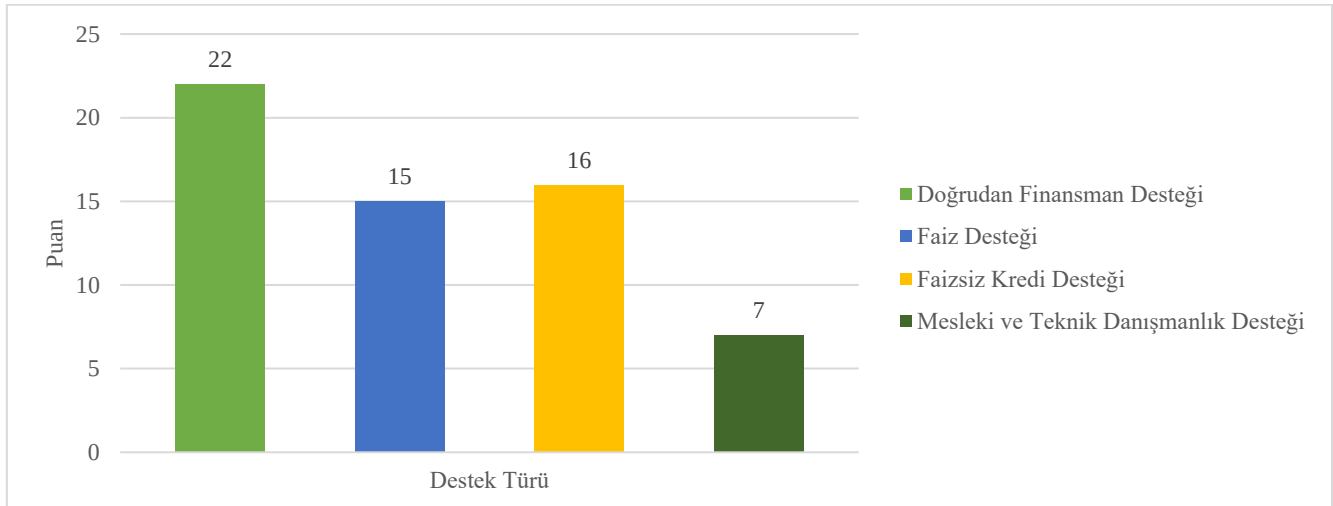
Yararlanıcılara yöneltilen “Programdan sonra farklı desteklerden faydalandınız mı?” sorusuna yararlanıcıların cevapları Şekil 26’da gösterilmekte olup yararlanıcıların %83’ü başka bir destekten faydalanmadığını %17’si ise faydalandığını belirtmiştir. Ajans dışında başka bir destekten faydalanmayan yararlanıcılara yöneltilen “Ajans desteği sonrası başka bir destekten faydalanmama sebebiniz nedir?” sorusuna yararlanıcıların cevapları uygun bir program açılmadığı, programların cazip olmadığı ve destek almak için başvurdukları ancak kabul edilmedikleri şeklinde olmuştur.

Şekil 26: Programdan Sonra Farklı Desteklerden Faydalanan Yararlanıcı Sayısı

Ajans olarak bu program kapsamında doğrudan finansman desteği (proje teklif çağrısı) verilmiştir. Gerçek kişilere ve KOBİ'lere hangi destek türünün kendilerine daha fazla yarar sağlayacağını öğrenmek adına anket katılımcılarına yöneltilen “Serhat Kalkınma Ajansının sunabileceği destekler olan aşağıdaki seçenekleri size en uygun olandan başlayarak puanlayınız.” sorusuna 4 puan en uygun, 1 puan en az uygun olmak üzere puan veren yararlanıcılar; Şekil 27’de gösterildiği üzere toplamda doğrudan finansman desteğine 22, faizsiz kredi desteğine 16, faiz desteğine 15 mesleki ve teknik danışmanlık desteğine ise 7 puan vermiştir. Doğrudan finansman desteği en çok tercih edilen destek türü olmuştur.

Şekil 27: Firmalara Uygun Olan Mali Destekler

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

SERKA tarafından ilk kez uygulanan Örnek Kombine Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı'na yönelik yapılan Program Sonrası Değerlendirme Raporu ile söz konusu programın başarısının ölçülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda programın etkinliği, tarafsızlığı ve hesap verilebilirliğinin mümkün olduğunca artırılması hedeflenmiştir. Bu sonuç raporu, önümüzdeki dönemlerde hazırlanarak uygulanması planlanan mali destek programlarına ön bilgi vermesi ve söz konusu yeni programların başarısının artırılmasına yönelik bulgular elde edilmesinde fayda sağlayacaktır. Programda yer alan projelerin sonuç ve çıktıları; desteğin amaç, öncelik ve hedefleri ile ilişkilendirilerek ilgililik, etki, etkinlik, etkililik ve sürdürülebilirlik kriterleri de dikkate alınarak değerlendirilmiş ve bu bölümde önerilere yer verilmiştir.

Programa yönelik elde edilen tespitler ve uygulama sonrasında edinilen tecrübeler ışığında iyileştirmeye açık alanlara yönelik tavsiyeler ve program kapsamında elde edilen sonuçlar aşağıda maddeler halinde yer almaktadır:

- ❖ Programın TRA2 Bölge Planı'yla uyumlu olduğu değerlendirilmektedir.
- ❖ Program kapsamında başvurusu yapılan 33 projeden 11 proje başarılı bulunmuş olup 9 proje ile sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme imzalanan 9 proje başarılı bir şekilde tamamlanmıştır.
- ❖ Yararlanıcıların %83'ünün söz konusu programın Bölge koşulları ile uyumlu olduğunu değerlendirmesi çıkılan mali destek programının Bölge'ye uygunluğunu desteklemektedir.
- ❖ Program kapsamında başarılı olarak tamamlanan projelerin proje süresi 9-16 ay arasında değişkenlik göstermektedir. Tamamlanan projelerden 2'si planlanan süre zarfında tamamlanırken, 7'si süre uzatımı alarak tamamlanmıştır. Bu durum proje faaliyetlerinin planlanmasında daha gerçekçi yaklaşımlar sergilenmesi gerektiğini göstermektedir. Aksi takdirde projelerin tamamlanabilmesi için faaliyet takvimi sıkışabilir bu durum ise projelerin başarısını önemli oranda etkiyebilir.
- ❖ Söz konusu mali destek programında ankete katılan yararlanıcıların %50'si mali destek programının hedef kitleler tarafından yeterince bilindiğini %50'si ise bilinmediğini belirtmiştir. Ayrıca ankete katılan yararlanıcıların %50'si etkin duyuru yapıldığını %50'si ise etkin duyuru yapılmadığını belirtmiştir. Ajans tarafından etkin duyuruların artırılması ile hedef kitlere ulaşılmasının da artırılacağı değerlendirilmektedir. Etkin duyuru için son yıllarda artış gösteren sosyal medya kullanımının, program duyurularında da kullanılması gereken önemli araçlardan biri olduğunu değerlendirilmektedir.
- ❖ Ankete katılan yararlanıcıların %67'si programdan Ajans vasıtasıyla, %16,5'i diğer kurum ve kuruluşlar yoluyla ve %16,5'i danışman aracılığıyla haberdar olduğunu belirtmiştir. Bu durum yararlanıcıların %83,5'inin Ajans duyuruları vasıtasıyla programdan haberdar olduğu şeklinde yorumlanabilir.

- ❖ Ankete katılan yararlanıcılardan programın finansal unsurları olan destek tutarı, destek oranı ve ön ödeme yüzdesi hakkında “cazip”, “fikrim yok” ve “cazip değil” seçeneklerinden birini seçmeleri istenmiş ve katılımcıların %50’si destek tutarı ve destek oranının cazip olduğunu %50’si ise cazip olmadığını belirtmiştir. Ön ödeme yüzdesine yönelik olarak ise %83’ü cazip olduğunu belirtmiştir. Bu durum, çıkılan mali destek programının finansal unsurları konusunda yararlanıcıların özellikle ön ödeme yüzdesinden memnun kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.
- ❖ Yararlanıcıların %50’si projenin eş finansman tutarını kendi öz kaynakları ile karşılaması, %50’sinin ise öz kaynağı ve kredi kullanımı ile birlikte karşılaması yararlanıcıların projeye öz kaynaklarını aktardığını göstermektedir.
- ❖ Katılımcılara proje başvurusu, sözleşme imzalama ve proje yürütme süreçlerinde problem yaşayıp/yaşamadıkları hususunda yöneltilen soruda yararlanıcıların %16,5’i proje başvuru ve proje yürütme sürecinde %33’ü ise sözleşme imzalama sürecinde problem yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca, yararlanıcılara proje uygulama süreçlerinde (satın alma, sözleşme değişikliği, raporlama prosedürü ve görünürlük kuralları) zorlanıp zorlanmadıkları konusunda sorular sorulmuş ve yararlanıcılardan en çok projenin sözleşme değişiklik prosedürleri ile satın alma kurallarında zorlandığına yönelik cevap alınmıştır. Bu durumlar Ajansın proje süreçlerinin makul ve uygulanabilir olduğunu ancak Ajansın çıkmış olduğu ilk mali desteklerden biri olması sebebiyle Ajansın satın alma kurallarının ve sözleşme değişiklik prosedürlerinin, yararlanıcılar tarafından yeterince bilinmemesinden kaynaklandığı yönünde değerlendirilmektedir. Ayrıca proje yürütücülerinin proje uygulama eğitimine katılmasının zorunlu kılınması ile bu süreçlerdeki zorlanma düzeyinin düşeceği değerlendirilmektedir.
- ❖ Yararlanıcıların %66,67’si program kapsamında aldıkları makine/ekipmanı %75’i ise proje kapsamında yapılan barınağı halen kullandıklarını belirtmiştir. Bu durum mali destek programının üzerinden uzun bir süre geçmesine karşın makine/ekipman ve barınağın halihazırda kullanılıyor olmasının yararlanıcılar için önemini gözler önüne sermektedir.
- ❖ Katılımcılara danışman desteği alıp almadıkları sorulmuş olup %66,67’si danışman desteği aldığını ve gerekçe olarak da proje süreçlerini bilmediklerini belirtmişlerdir. Destek alanların büyük bir çoğunluğu (%75) memnun kaldığını belirtmiştir. Bu durum yararlanıcılarda proje kültürü olmadığını ancak danışmanların Ajans proje süreçlerine genel olarak hakim olduğunu desteklemektedir.
- ❖ Ankete katılan yararlanıcıların %66,67’si projenin amaçlarına ulaşıldığını belirtmesi, program kapsamında uygulanan projelerin genel manada başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir.
- ❖ Program kapsamındaki projelerin yararlanıcılar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla yararlanıcılara iki soru yöneltilmiştir. İlk soruya ankete katılan yararlanıcıların %80’i verimliliğin, %60’ı ürün/hizmet kalitesinin, %40’ı müşteri memnuniyet seviyesinin ve işletme/ürün/hizmet prestijinin %20’si ise işletme/ürün/hizmet tanınırlığının proje ile arttığını belirtmiştir. İkinci soruya ise %83’ü hayvan bakımı ve sağlığı bilgisinin, %33’ü rasyon yapımı ve doğru besleme bilgisini, %33’ü gıda sağlığı ve hijyen bilgisinin, %33’ü proje yazma ve yönetme bilgisinin, %17’si ise silaj yapımı

konusunda bilgisinin proje ile arttığını %33'ü yeni ve farklı bir uygulama/yaklaşım değişimine yol açtığını belirtmiştir. Bu durum projelerin yararlanıcılar üzerinde farklı etkiler gösterdiğini desteklemektedir.

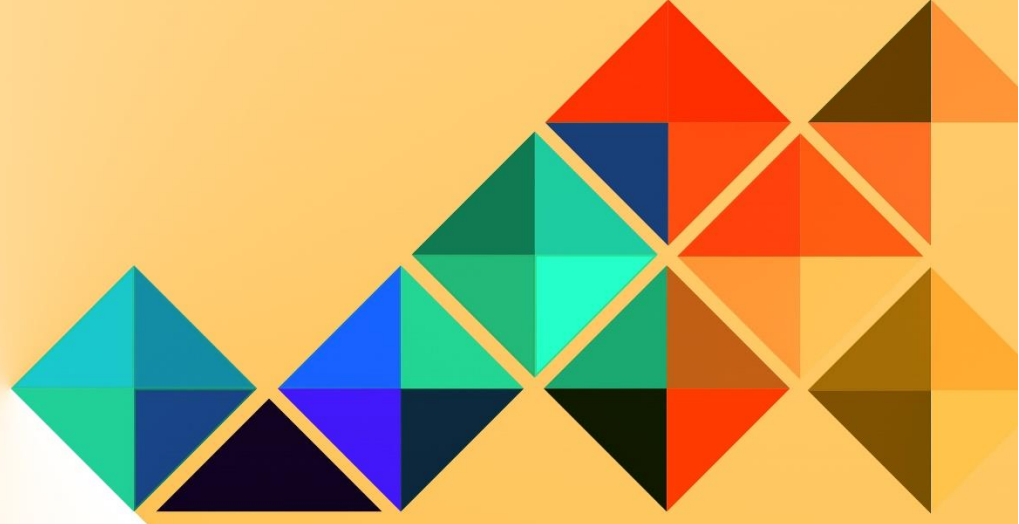
- ❖ Ankete katılan yararlanıcıların %50'si projelerin sunduğu katkıların uzun vadede devam edeceğini %50'si ise devam etmeyeceğini ifade etmiştir. Bu durum projelerin bir kısmının sürdürülebilir olduğunu ve Bölge'de önemli bir yer edindiğini göstermektedir.
- ❖ Anket çalışmasına göre doğrudan finansman desteği yararlanıcılar için Ajansın vermiş olduğu en uygun destek türüdür. Bu yanıt Bölge'deki gerçek kişi ve KOBİ'lerin projelerini hayata geçirebilmek için finansman desteğine ihtiyaçları olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

6. EKLER

Ek-1: Örnek Kombine Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi Mali Destek Programı 2011 Yılı Proje Teklif Çağrısı Başvuru Rehberi

7. KAYNAKÇA

- Ersayın, Z. (2012). *Kamu Müdahalelerinde Katkısalılığın Değerlendirilmesi: Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları KOBİ Destekleri Örneği (Uzmanlık Testi)*. Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Meydan, M. (2014). *Mustafa Caner Meydan. Kalkınma Ajansları Desteklerinin Değerlendirilmesi: Karşıt Durum Etki Değerlendirme Örneği (Uzmanlık Tezi)*. Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- SERKA, 2010-2013 Bölge Planı. (2010). *TR42 Düzey 2 Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) 2010-2013 Bölge Planı*. Serhat Kalkınma Ajansı.
- SERKA, Faaliyet Raporu. (2012). *Serhat Kalkınma Ajansı Faaliyet Raporu*. Kars: Serhat Kalkınma Ajansı.

Atatürk Cad No:69 Ortakapı Mah Merkez-Kars
Tel: +90 474 212 52 00 – Faks: +90 474 212 52 04
E-posta: info@serka.gov.tr | www.serka.gov.tr

